

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ *

Υπό *ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΑΝΑΡΑΚΗ* (Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος)

1. Ἡ παρούσα ἐργασία, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε θέμα διαλέξεως δοθείσης ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου Διπλωματούχων Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν Χανίων, εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλέπει καὶ φιλοδοξεῖ, παρὰ εἰς τὸ ν' ἀναλύσῃ ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνατοτήτων τῆς τὰ προβλήματα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ν. Χανίων καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς θά ἦτο εὐτυχῆς, ἐὰν ἡ ἐργασία αὐτὴ ἀποτελοῦσε τὸ ξεκίνημα διὰ μίαν λεπτομερεστέραν ἀνάπτυξιν, τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπους οἰκονομικοὺς καὶ λοιποὺς ἐπιστήμονας, οὕτως ὥστε εἰς τὰ ἐκάστοτε μελετώμενα προγράμματα, νὰ ὑπάρχουν πλήρη, στοιχεῖα προερχόμενα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν τοῦ τόπου.

Εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἡ ἐξέτασις καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν διαφόρων προβλημάτων ἐγένετο μετὰ πάσης ἀντικειμενικότητος καὶ ἀπὸ πάσης δυνατῆς πλευρᾶς. Δέον ἔμωε νὰ σημειωθῇ, ὅτι μίᾳ τοιαύτῃ ἐργασίᾳ ἀντιμετωπίζει μυρίας δυσχερείας, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς ἐλλείψεως στατιστικῶν στοιχείων καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ περιφέρεια μιᾶς χώρας εἶναι ἐξόχως δυναμικὸς ὀργανισμὸς, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ὑπὸ ἐνὸς πολυπλόκου δικτύου ἀλληλεξαρτήσεων, ἀλληλεπιδράσεων καὶ ἀλληλοσυσχετίσεων τῶν διαφόρων μεγεθῶν, μὲ ἀποτέλεσμα τὰ φαινόμενα τοῦ λαμβάνουν χώραν εἰς μίαν περιοχὴν, νὰ μὴν εἶναι ἀποτέλεσμα μόνον τῶν ἐνδογενῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐπενεργοῦν εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν, ἀλλὰ νὰ ὑφίστανται καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος τῆς ὑπολοίπου χώρας. Μὲ τὴν ἐπέκτασιν καὶ βελτίωσιν τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τὴν ἐλευθέραν διακίνησιν προσώπων καὶ ἀγαθῶν τὸ πολυσύνθετον τοῦτο πλέγμα τῶν ἀλληλεπιδράσεων ἐπηρεάζει: ἀνὰ πάσαν στιγμὴν τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν τῆς περιοχῆς καὶ καθιστᾷ δυσχερεστάτην τὴν μέτρησιν τῶν οἰκονομικῶν μεγεθῶν τῆς περιοχῆς καὶ τὴν ἐξαγωγήν συμπερασμάτων.

Προτοῦ εἰσελθῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ θεματός μας θὰ προσδιορίσωμεν τί εἶναι Οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις :

Οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις εἶναι ἡ αὐξήσις τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος καὶ ἡ βελτίωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ. Οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις εἶναι ἡ δια-

* Ἡ μελέτη ἀνεκοινώθη, καὶ εἰς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον «Χρυσόστρωτος» Χανίων, μερίμνη τῶν «Διπλωματούχων Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν Χανίων».

δικασία συσσωρεύσεως πραγματικοῦ κεφαλαίου, ἢ προωθουμένη διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐξελισσομένων τεχνικῶν καὶ ὀργανωτικῶν μεθόδων, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῶν ἐπενδύσεων. (Ὅτω) καθίστανται δυνατὰ νέα τεχνολογικὰ ἐφαρμογαί, αἱ ὁποῖαι πάλιν μὲ τὴν σειρὰν τῶν ὀδηγῶν εἰς περαιτέρω αὐξήσιν τῆς παραγωγικότητος τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἐπενδύσεων κ.ο.κ., δημιουργεῖται δηλαδὴ ἓνα συνεχές κύκλωμα οἰκονομικῆς προόδου. Καὶ τώρα ἴσως νὰ ρωτήσῃ κανεὶς, καλὰ τὸ ἐνδιαφέρον μιᾶς χώρας διὰ τὴν οἰκονομικὴν τῆς ἀνάπτυξιν εἶναι φανερόν, ἀλλὰ διατὶ τὸ τόσον ἐνδιαφέρον τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν, διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὑπαναπτύκτων :

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι κατ' ἀρχὴν ὑπάρχουν πολιτικὰ ἐλαττήρια, ὑπάρχουν ἕως καὶ οἰκονομικὰ τοιαῦτα. Διότι ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν δημιουργεῖ ἐνεργῶν ζήτησιν διὰ τὰ προϊόντα τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν. καὶ διὰ μέσου αὐτῶν ἐπεκτατικὰς καὶ διαθρωτικὰς ἐπιδράσεις. ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐπηρεάζεται ἡ μορφή τῶν συναρτήσεων τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ παραγωγικὴ δυναμικότης, ἡ δυνητικὴ καὶ ἡ πραγματικὴ ἀπασχόλησις καὶ τὸ εἰσόδημα καὶ ἐν τελικῇ ἀναλύσει ὁ ρυθμὸς τῆς οἰκονομικῆς προόδου τῶν χωρῶν αὐτῶν. Ἐπίσης διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν βελτιοῦται ἐμπορίον τῶν καὶ αὐξάνεται ἡ ροπὴ καὶ ἡ ἰκανότης αὐτῶν πρὸς ἀπορρόφησιν δυναμικῶν ἀγαθῶν, δηλαδὴ κεφαλαίων τεχνολογικῆς προόδου καὶ ὀργανωτικῶν νεωτερισμῶν.

Ὅτω τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν ἐπὶ τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας, εἶναι εὐρὺ ἐπεκτατικὸν ἀποτέλεσμα, μὲ αὐξήσιν πρὸς τὰ ἔξω τῆς παγκοσμίου καμπύλης τῶν παραγωγικῶν δυνατοτήτων, δηλαδὴ αὐξήσις τῆς ἰκανότητος ἀπασχολήσεως, αὐξήσις τοῦ παγκοσμίου εἰσοδήματος, δηλαδὴ αὐξήσις τῆς ἰκανότητος ἀπασχολήσεως, αὐξήσις τοῦ παγκοσμίου εἰσοδήματος, τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ τῶν βιοτικῶν ἐπιπέδων.

Ἀντιθέτως τὸ γεγονός ὅτι τὰ 2/3 τοῦ κόσμου εἶναι σήμερον ὑπαναπτύκτοι καὶ ὅτι τὰ 500 ἑκατομμύρια περίπου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς ἀπολαμβάνουν τὸ 80% περίπου τοῦ παγκοσμίου εἰσοδήματος, ὀδηγῶν εἰς ἓνα τεράστιον ἀδιέξοδον, τὸ ὅποιον περιορίζει τὴν τεχνολογικὴν πρόοδον καὶ τὴν παραγωγικότητα καὶ ὠθεῖ τὴν παγκόσμιον οἰκονομίαν εἰς ἓνα εἶδος χαμηλῆς ἰσορροπίας, δηλαδὴ ἰσορροπίας εἰς ἐπίπεδον χαμηλότερον ἐκείνου, ποῦ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς ἀναπτύξεως ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου.

Καὶ τώρα ἂς ἐλθωμεν εἰς τὸν Νομὸν Χανίων, εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ ὅποιον καταλαμβάνει τὸ Δυτικὸν τμήμα μιᾶς χώρας γιγάντων, μιᾶς χώρας, ἡ ὁποία στολισμένη μὲ τὰ δῶρα τῆς αἰωνίας ἀνοίξεως, λικνίζεται ἀγέρωχη καὶ ὑπερήφανη πρὸς τὰ γαλανὰ νερά τῆς Ἑλληνικῆς θαλάσσης παιχιδιάζοντας μὲ τὰ κύματά τῆς, μὲ τὰ ἴδια αὐτὰ κύματα μὲ τὰ ὁποῖα ἔχει στείλει ἀπειρες φορές εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὸ μήνυμα τῆς Ἐλευθερίας. «ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ».

Τῆς Κρήτης ἡ ὁποία ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀπετέλεσε τὸ ἐπίκεντρον τοῦ γεωοικονομικοῦ χώρου τῆς ἀνατολικῆς μεσογείου. Τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα τὸ ὅποιον ἀνάκαθεν ἐπικρατοῦσε εἰς τὴν ἡρωϊκὴν μεγαλόνησον, ἡ ζωτικότης καὶ ἡ εὐφροσύνη τῶν κατοίκων τῆς, τὸ γεωγραφικὸν τῆς περιβάλλον καὶ ἡ εὐφορία τοῦ ἐδάφους τῆς συνετέλεσαν, ὥστε νὰ δημιουργηθοῦν πολιτισμοὶ εἰς τὸν χώρον αὐτόν, οἱ ὅποιοι τόσον ἐξελικτικὴν ἐπίδρασιν εἶχον ἐπὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου, καὶ οἱ ὅποιοι καὶ σήμερον ἀκόμη ἀποτελοῦν ἀντικείμενον παγκοσμίου θαυμασμοῦ.

Ἡ προνομιοῦχος ὁμοῦς αὕτη θέσις τῆς Κρήτης, ἀνάκαθεν ἐλλυκε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν διαφόρων κατακτητῶν, μὲ συνέπειαν ἡ Κρήτη νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ ξένην κατοχὴν. Ἐὰν δὲ ἀνατρέξῃ κανεὶς εἰς τὰ τελευταῖα 1000 ἔτη τῆς ἱστορίας τῆς θ' ἀνακαλύψῃ, εἰ μόνον 100 περίπου ἔτη δὲν εὐρίσκατο ὑπὸ ξένην κατοχὴν. Ἡ ἱερά ὁμοῦς φλόγα τῆς Ἐλευθερίας, ἡ ὁποία δὲν σβύνει ποτὲ εἰς τὰ φιλελεύθερα πνεύματα τοῦ γενναίου Κρητικοῦ λαοῦ ἐθέριμανε καὶ ἐδοθήθησε τοῖς Κρήταις, νὰ γράψουν τίς ὑψαιότερες σελίδες δόξης εἰς τὰς δέλτους τῆς παγκοσμίου Ἱστορίας.

Αἱ συνεχεῖς ὁμοῦς αὐταὶ ἐξεγέρσεις καὶ ἡ μακροχρόνιος σκλαβιά, εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καθυστέρησιν τῆς οἰκονομικῆς τῆς ἀναπτύξεως οὕτως ὥστε σήμερον ἡ Νεὴ Χανίων ἀλλὰ καὶ ἡ Κρήτη ὁλόκληρος νὰ ἔχουν μεγάλας ἀνάγκας διὰ τὴν οἰκονομικὴν τῶν ἀνάπτυξιν. Ὅλαι δὲ αἱ ἐλεύθεροι χώροι ὀφείλουν πολλὰ εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὴν Κρήτην ἡ ὁποία ἐστάθη πάντα προπύργιον τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἡ ὁποία ἀντέταξε τὸν ἡρωϊσμόν τῆς εἰς ὄλους τοὺς ἐπιδρομείς, οἱ ὅποιοι τόσας καὶ τόσας καταστροφὰς τῆς ἐπροξένησαν καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἔχει τόσας ἀνάγκας.

Ὁ Ν. Χανίων ἔχει ἔκτασιν 2376 τ.χμ. συμφώνως πρὸς τὴν δι' ἐμβαδομετρήσεως ἐξακριβωθεῖσα κατὰ τὸ 1963 ἐπιφάνεια, ἐπὶ συνόλου Κρήτης 8331 τ. χμ. καταλαμβάνει δηλαδὴ τὸ 28, 30% τῆς ἐπιφανείας τῆς Νήσου.

Ἐκ τῆς ἐπιφανείας ταύτης συμφώνως πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1961 αἱ καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις καταλαμβάνουν 560.000 στρέμματα ἤτοι ποσοστὸν 23, 30%. Ἐκ τῶν καλλιεργουμένων τούτων ἐκτάσεων ποσοστὸν 16% περίπου ἀποτελοῦν αἱ πλούσιαι προσχωματικαὶ ἐκτάσεις, αἱ λοιπαὶ ἀποτεοῦν ὀρεινάς καὶ ἡμιορεινάς καλλιεργουμένας ἐκτάσεις.

Αἱ ἀρδευόμεναι ἐκτάσεις εἰς τὸν Ν. Χανίων ἀνέρχονται εἰς 73.660 στρέμματα ἤτοι ποσοστὸν 13% ἐπὶ τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων καὶ 3, 2% ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς ἐπιφανείας τοῦ Νομοῦ.

Ἐκ τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων τοῦ Νομοῦ καταλαμβάνουν 49,5% αἱ δενδρῶδεις καλλιέργειαι, 17% αἱ καλλιέργειαι διαφόρων σιτηρῶν διὰ καρπὸν, 10% αἱ καλλιέργειαι ἀμπέλων καὶ σταφιδαμπέλων, 5,5% αἱ καλλιέργειαι λαχανικῶν γεωμηλῶν καὶ πεπονσιδῶν καὶ τὸ ὑπόλοιπον 18% αἱ λοιπαὶ καλ-

λιέργεται και άγροναπαύσεις, με κυριωτέρας τήν καλλιέργειαν κτηνοτροφικῶν φυτῶν, θρωσίμων όσπρίων και διομηχανικῶν φυτῶν.

Έκ τῶν δενδροδῶν καλλιεργειῶν ποσοστόν 85% καταλαμβάνει ἡ καλλιέργεια τῆς Ἑλαιας, 9% ἡ καλλιέργεια τῶν έσπεριδοειδῶν και 6% τὰ λοιπὰ δένδρα. Έκ τῆς συνολικῆς έκτάσεως τοῦ Ν. Χανίων καταλαμβάνουν αἱ καλλιεργούμεναι έκτάσεις 23,30%, τὰ δάση και οἱ έσοκότοποι τὸ 24,70%, αἱ πόλεις, τὰ χωρία, αἱ έδοι κλπ. τὸ 12% και τὸ ὑπόλοιπον 40% καταλαμβάνουν αἱ ὄρειναι και ἡμιορειναι έκτάσεις.

II. Έκ τούτων συνάγεται ὅτι ὁ Ν. Χανίων εἶναι ὁ πλέον ὄρεινός Νομός τῆς Κρήτης μετά ἀπ' τὸν Νομόν Ρεθύμνης. Εἰς τὸν Ν. Χανίων επικρατοῦν κυρίως τὰ πετρώδη ὄρη και ὄσυνά με ἀπόκρημνον και ἀνώμαλον μορφήν, διαχωριζόμενα ὑπὸ χαραδρῶν και φαράγγων. Τῶν ὄρέων τούτων δεσπόζει τὸ συγκρότημα τῶν Λευκῶν Ὁρέων τὰ ὁποῖα εἶναι και τὰ πλέον έκτεταμένα ὄρη τῆς Κρήτης, με ὑψηλοτέρην κορυφήν τῆς Πάχνης και ὑψόμετρο 2452 μ. και με πληθῶραν ἄλλων κορυφῶν με ὑψόμετρον ἄνω τῶν 2 000 μ.

Ἐπισκεπτόμενος κανεῖς τὰ Λευκά Ὁρη ἀνακαλύπτει ὅτι ἡ ἀγριάδα των εἶναι τόσο ταιριασμένη με τήν μεγαλοπρέπειαν και τήν ἁμορφία, ὥστε ν' ἀποτελοῦν κάτι τὸ έντελῶς ἀσυνήθιστο, ἕνα πολύτιμον δῶρον τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως πρὸς τὸν τσουρισμόν μας, ἕνα πολύτιμον δῶρον, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶναι ἀκόμη ἀνεκμετάλλευτον.

Τὰ Λευκά ὄρη σχηματίζουν πολλά φαράγγια με σπουδαιότερο τὸ περίφημο φαράγγι τῆς Σαμαριάς, με συνολικόν μήκος 18 χιλιάμετρα και πλάτος εἰς τὸ στενότερον σημεῖον ἀπὸ 3 - 10 μέτρα και ὕψος μέχρι και 1 000 μέτρων.

Ὁ συνολικός πληθυσμός τοῦ Ν. Χανίων συμφώνως πρὸς τὰ στοιχεία τῶν ἀπογραφῶν 1940, 1951, 1961 παρουσιάζεται ὡς κάτωθι κατὰ Ἐπαρχίαν και σύνολον.

Έκ τούτων συνάγεται ὅτι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1940 - 1950 ὁ συνολικός πληθυσμός τοῦ Ν. Χανίων ἐλαχίστην ἀξίησιν παρουσίασε έν σχέσει με τὸν πληθυσμόν ὅλοκληρου τῆς Κρήτης και τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Οὔτω ένῶι κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικόν διάστημα ὁ συνολικός πληθυσμός τῆς Νήσου ἠῤῥῆθη κατὰ ποσοστόν 5,5% και ὁ πληθυσμός τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος κατὰ ποσοστόν 2,3%, ὁ πληθυσμός τοῦ Ν. Χανίων ἠῤῥῆθη μόνον κατὰ 0,3%. Εἰς τούτο συνετέλεσαν :

α) αἱ μεγάλαι ἀνθρώπιναι θυσίαι κατὰ τήν διάρκειαν τοῦ πολέμου και εἰδικώτερον κατὰ τήν Μάχην τῆς Κρήτης μόνον οἱ έκτελεσθέντες ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὑπολογίζονται εἰς 2 000 περίπου, διὰ τὸν Ν. Χανίων.

β) ἡ μετανάστευσις πρὸς τήν λοιπήν Ἑλλάδα, κυρίως, και τὸ ἐξωτερικόν.

Ἐξεταζόμενη ἡ κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν παρατηρεῖται μείωσις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἐπαρχιῶν Κισάμου, Ἀποκορώνου, Σελίνου και Σφακιῶν με μεγαλύτερον ποσοστόν μειώσεως τῆς Ἐπαρχίας Σφακιῶν, φθάνων

τό 22,4%. Με μόνην εξαίρεσιν τήν ἐπαρχίαν Κυδωνίας, ή οποία παρουσιάζει αύξησιν 8,5%. Πλήν όμως, έν από τήν Ἐπαρχίαν αὐτήν ἀφαιρεθῆ ὁ Δῆμος Χανίων, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει κατά τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα αύξησιν 19,7%, παρατηροῦμεν ἔτι καὶ ή Ἐπαρχία Κυδωνίας παρουσιάζει μείωσιν κατά 0,9%. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 1951-1961 ὁ συνολικὸς πληθυσμὸς τοῦ Ν.

Ἐπαρχία	Ἀριθμὸς κατοίκων			Αύξησης εἰς % μεταξὺ	
	1940	1951*	1961	1940-51	1951-61
Ἀποκορώνου	21.404	20.034	17.580	— 6,4	— 12,3
Κισσάμου	27.071	26.022	24.918	— 3,9	— 4,2
Κυδωνίας μετὰ δήμου Χανίων	61.684	66.937	75.653	8,5	13,0
Κυδωνίας ἄνευ δήμου Χανίων	33.471	33.157	37.186	— 0,9	12,1
Δῆμος Χανίων	28.213	33.780	38.467	19,7	13,8
Σελίνου	11.819	10.336	9.853	— 12,6	— 4,7
Σφακίων	4.115	3.195	3.057	— 22,4	— 4,3
Νομὸς Χανίων	126.093	126.524	131.061	0,3	3,6
ΚΡΗΤΗ	438.239	462.124	483.258	5,5	4,6
ΕΛΛΑΣ	7.460.203	7.632.801	8.388.553	2,3	9,9

Χανίων ηῤξήθη, κατά 3,0%, ένῶ τὸ ποσοστὸν αύξήσεως κατά τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα δι' ὁλόκληρον τήν Κρήτην ἦτο 4,6% καὶ δι' ὁλόκληρον τήν Ἑλλάδα 9,9%. Ἀναλυτικῶς κατά τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα αἱ Ἐπαρχίαι Ἀποκορώνου, Κισσάμου, Σελίνου καὶ Σφακίων παρουσιάζουν μείωσιν τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ των, με μεγαλύτεραν τήν ἐπαρχίαν Ἀποκορώνου, ὅπου τὸ ποσοστὸν μειώσεως ἀνῆλθε εἰς 12,3%. Ἀντιθέτως ή Ἐπαρχία Κυδωνίας, χωρὶς τὸν Δ. Χανίων, παρουσιάζει αύξησιν 12%. Τοῦτο ὀφείλεται κυρίως εἰς τήν φυσιολογικὴν αύξησιν τοῦ πληθυσμοῦ, έν συναρτήσει με τὸ γεγονός ὅτι κατά τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα, οἱ μεταναστεύσαντες ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας ἦσαν ἐλάχιστοι. Καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς συγκεντρώσεως πληθυσμοῦ ἐκ τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν εἰς Κοινότητα περίξ τοῦ Δήμου Χανίων.

Ἐάν συγκριθοῦν τὰ ποσοστὰ αύξήσεως τῆς πόλεως Χανίων μετὰ τῶν τοιοῦτων τῆς Νήσου καὶ τῆς Ἑλλάδος, διαπιστοῦται ἔτι κατά τὰς περιόδους 1940-1951 καὶ 1951-1961 ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως τῶν Χανίων ηῤξήθη με πολὺ ταχύτερον ρυθμόν.

Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψιν ἔτι τὸ ποσοστὸν φυσιολογικῆς αύξήσεως τοῦ Δήμου Χανίων εἶναι περίπου τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ἀντίστοιχον τῆς Νήσου, συνάγεται ὅτι ή μεγαλύτερα αύξησης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως Χανίων, ὀφείλεται

εἰς μετακινήσεις ἀπὸ τὰς ἀγροτικὰς περιοχὰς τοῦ Νομοῦ πρὸς τὴν πόλιν τῶν Χανίων.

Τὰ αἷτια τὰ ὅποια ὠθοῦν τὰς μετακινήσεις αὐτὰς εἶναι :

1) Ἡ ὑφισταμένη στενότης μεταξὺ τῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως καὶ τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τ.χλμ. ἔχει ὡς κάτωθι κατὰ τὰς διαφόρους ἀπογραφάς :

Ἐπαρχία	Ἐκτασίς εἰς τχμ.	Ἀριθμὸς κατοίκων			Κάτοικοι κατὰ τ.χμ.		
		Ἀπογραφή			Ἀπογραφὰί		
		1940	1951	1961	1940	1951	1961
Ἀποκοράνους	323	21.404	20.034	17.580	66,3	62,0	54,4
Κισσάμου	522	27.071	26.022	24.918	51,9	49,9	47,7
Κυδωνίας μετὰ δή- μου Χανίων	626	61.684	66.937	75.653	98,5	106,9	120,8
Κυδωνίας ἕνευ δή- μου Χανίων	608	33.471	33.157	37.186	55,0	54,5	61,1
Δῆμος Χανίων	18	28.213	33.780	38.467	1567,3	1876,6	2137,0
Σελίνου	437	11.819	10.336	9.853	27,0	23,7	22,5
Σφακίων	468	4.115	3.195	3.057	8,8	6,8	6,5
Σύνολον Ν. Χανίων	2.376	126.093	126.524	131.061	53,1	53,3	55,2
ΚΡΗΤΗ	8.331	438.239	462.124	483.258	52,6	55,5	58,0
Ε.Λ.Λ.Α.Σ	131.944	7.460.203	7.632.801	8.388.553	56,5	57,8	63,6

Ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ὡς ἄνω πίνακος προκύπτει ὅτι ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Ν. Χανίων κατὰ τ.χλμ. δὲν διαφέρει οὐσιωδῶς ὁλοκλήρου τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἑλλάδος. Διαφέρει ἕως ἐν ληφθῶν ὑπ' ὄψιν αἱ καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις, αἱ ὅποια ἀνέρχονται εἰς τὸν Ν. Χανίων εἰς 560.000 στρέμματα καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Ν. Χανίων κατὰ καλλιεργούμενον τ.χλμ. εἶναι 234 κάτοικοι ἐνῶ τῆς Κρήτης εἶναι 184 κάτοικοι ἀνὰ τ.χλμ., καὶ τῆς Ἑλλάδος 226 κάτοικοι κατὰ τ.χλμ.

2) Εἰς τὴν ὑποαπασχόλησιν τοῦ ἀγροτικοῦ δυναμικοῦ.

3) Εἰς τὴν διαφορὰν συνθηκῶν ζωῆς μεταξὺ τῶν πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου.

4) Εἰς τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν πληθυσμὸν τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν περὶ τῆς καλυτέρας ζωῆς εἰς τὰς πόλεις.

5) Εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ὑπαίθρου.

Πάντα ταῦτα ὠθοῦν τὸν πληθυσμὸν κυρίως τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν νὰ λαμβάνῃ τὴν ἄγουσαν εἴτε πρὸς τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, εἴτε πρὸς τὸ ἔξωτερικόν. Οἱ μονίμως καὶ προσωρινῶς μεταναστεύσαντες πρὸς τὸ ἔξωτερικόν

ἐκ τοῦ Νομοῦ Χανίων ὑπολογίζονται κατὰ τὸ ἔτος 1961 εἰς 453, τὸ ἔτος 1962 εἰς 960 καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1963 εἰς πολὺ μεγαλύτερον ἀριθμὸν.

Ἐὰν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν μεταναστεύοντων περίπου τὸ 75% εἶναι ἡλικίας 20-40 ἐτῶν, ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι μεταναστεύει ἡ δυναμικώτερα μερὶς τοῦ ἐργατικοῦ μας δυναμικοῦ. Ἐὰν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ δεξαμένη τοὺς μετανάστας χώρα ἐξετάζει αὐτοὺς ἀπὸ πᾶσαν ἀποψίν, ἤτοι ἀπὸ ἀπόψεως ὑγείας, εὐφυίας, εἰδικεύσεως κλπ. ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ μεταναστεύοντες δὲν εἶναι πλεονάσματα ἐργασίας, ἀλλὰ ὁ ὑγιέστερος ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος ἐργασίας. Διὰ τοῦτο πρέπει ὅπως ἀναθεωρηθῇ ἡ μεταναστευτικὴ μας πολιτικὴ, φυσικὰ δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀπαγορευθῇ ἡ μεταναστευσις καὶ εἰδικώτερον μετὰ τὴν εἰσοδὸν μας εἰς τὴν Ε.Ο.Κ., ὅπου ἡ διακίνησις τῶν προσώπων καθίσταται ἐλευθέρη. Ἡ μείωσις τῆς μεταναστεύσεως θὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς ταχείας οἰκονομικῆς μας ἀναπτύξεως καὶ τῆς παροχῆς εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως. Ἐν συνδυασμῷ δὲ μὲ μία κατάλληλη πολιτικὴ ἐπαναπατριζοῦ, δυνατόν νὰ ἐπαναφέρωμεν αὐτοὺς εἰς τὴν πατρίδα. ἐπιβοηθούμενοι αὐτὴν εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῆς ἀνάπτυξιν μὲ τὰς γνώσεις καὶ τὰς εἰδικότητας πρὸς ἀπέκτησαν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Πάντως, ὑποστηρίζεται, ὅτι ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ἡ μεταναστευσις κατὰ τὸν αὐτὸν ρυθμὸν, πρὸ τοῦ 1970 θὰ εὐρεθῶμεν πρὸ ἐλλειμμάτων ἐργασίας. Τοῦτο γίνεται καὶ σήμερον ἀντιληπτὸν εἰς τὸν Ν. Χανίων κατὰ τὰς περιόδους πλουσιῶν συγκομιδῶν καὶ κυρίως τοῦ ἐλαιοκάρπου, ὅπου ἀντιμετωπίζονται ζητήματα ἐργατικῶν χειρῶν συλλογῆς.

Ποία ἔμωσ εἶναι ἡ τύχη καὶ αἱ συνθήκαι ἐργασίας τῶν μεταναστῶν; Δὲν θ' ἀσχοληθῶμεν μὲ τὰς συνθήκας ἐργασίας τῶν μεταναστῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τῶν πόλεων τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ μὲ τὰς συνθήκας ἐργασίας τῆς πόλεως τῶν Χανίων. Τὰ Χανιά πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς μικροβιοτεχνικὴ ἐπαγγελματικὴ πόλις. Μεγάλαι βασικαὶ βιομηχανίαι διὰ νὰ ἀπορροφήσουν τὸ ἀφικνούμενον ἐκ τῆς ὑπαίθρου ἐργατικὸν δυναμικὸν δὲν ὑπάρχουν. Αἱ δὲ ὑπάρχουσαι βιομηχανίαι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιχειρήσεις γεωργικῆς τεχνολογίας, ἐξαρτώμεναι εἰς μέγαν βαθμὸν ἐκ τῆς πορείας τῆς Γεωργικῆς παραγωγῆς. Εἰς τὴν πόλιν τῶν Χανίων ἐκ τοῦ ἐνεργοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ ἀπασχολοῦνται 500 περίπου εἰς Ν.Π.Δ.Δ., 600 περίπου ὡς Δημόσιοι ὑπάλληλοι, 150 εἰς τὰς Τραπεζάς, 200 περίπου εἰς τὴν Δ.Ε.Η. καὶ Ο.Τ.Ε. καὶ 3550 εἰς τὰς διαφόρους βιομηχανίας καὶ βιοτεχνίας μεταποιήσεως. Τὸ πλεονάζον ἐργατικὸν δυναμικὸν μὴ εὐρίσκον ἀπασχόλησιν, τρέπεται πρὸς τὸ ἐμπόριον, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παρουσιάζεται ἕνας ἀσυνήθης ὑπερεπαγγελματισμὸς εἰς τὴν πόλιν τῶν Χανίων. Καὶ ἐνῶ παλαιότερον ἡ ἀγορὰ τῶν Χανίων ἐθεωρεῖτο μία ἀπὸ τὰς ὑγιεστέρους τῆς Ἑλλάδος, σήμερον ἐνεκα τοῦ ὑπερεπαγγελματισμοῦ παρουσιάζει σημαντικὸν ἀριθμὸν διαμαρτυρήσεων καὶ πτωχεύσεων. Οὕτω κατὰ τὸ ἔτος 1962 διαμαρτυρήθησαν 5620 γρχιμμάτια καὶ συναλλαγματικαὶ συνολικοῦ

ποσού 16 εκατομ. δρχ. και εκηρύχθησαν εις πτώχευσιν 11 επιχειρήσεις, κατά δε τὸ ἔτος 1963 διεμαρτυρήθησαν 5560 γραμμάρια και συναλλαγματικά συνολικοῦ ποσού 16 εκατ. δρχ. και εκηρύχθησαν εις πτώχευσιν 10 επιχειρήσεις.

Τὰ εκτελεσθέντα και εκτελούμενα εις τὸ Ἀκρωτήρι στρατιωτικά ἔργα τοῦ NATO, ὡς και ὁ Βασιλικὸς Ναύσταθμος Σούδας, προσέφεραν μίαν ἀξιόλογον ἀπασχόλησιν, χωρὶς ὅμως νὰ λυθῇ ἀκόμη τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας, με ἀποτέλεσμα νὰ παρουσιάζεται μία μόνιμος σχεδὸν κατάστασις ἀνεργίας εις τὴν πόλιν τῶν Χανίων κυμαινομένην μεταξὺ 800 - 1000 ἀτόμων.

III. Ἐξ ὄλων τούτων συνάγεται ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τοῦ Νομοῦ θὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς παραλλήλου ἀναπτύξεως τῶν τριῶν παραγωγικῶν κλάδων, ἴτοι τῆς Γεωργίας, τῆς Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας και τοῦ Τουρισμοῦ.

Λέγοντες Γεωργίαν ἔννοοῦμεν αὐτήν ὑπὸ τὴν εὐρείαν αὐτῆς ἔννοισιν, περιλαμβάνουσα τὴν καθ' αὐτὸ Γεωργίαν, τὴν Κτηνοτροφίαν, τὴν Μελισσοτροφίαν, Δασοκομίαν κλπ.

Ὡς και ἀνωτέρω ἐτονίσθη, εις τὸν Ν. Χανίων ὑπάρχει στενότης καλλιεργησίμων ἐδαφῶν, δυστυχῶς ὅμως τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν εἶναι ἡ μόνη αἰτία, ἡ ὁποία παρακωλύει τὴν οἰκονομικὴν του ἀνάπτυξιν, ὑπάρχει ἕνας σχεδὸν ἐξ ἴσου σπουδαίος παράγων, ὁ πολυτεμαχισμὸς τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας. Ὑπολογίζονται κατὰ μέσον ὄρον ἔτι ὑπερβαίνουν τὰ 10 τεμάχια ἀγροτικοῦ κλήρου κατὰ οἰκογένειαν. Καὶ δὲν εἶναι μόνον ὁ πολυτεμαχισμὸς τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας, ἀλλὰ ὑπάρχουν, δυστυχῶς ἀκόμη, και σήμερον εις τὸν Ν. Χανίων, πολλὰ ἀγροτοτεμάχια γῆς, εις τὰ ὁποία εις ἄλλον ἰδιοκτήτη ἀνήκει ἡ γῆ και εις ἄλλον τὰ ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντα δένδρα. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸν αὐτὸ πού συχνὰ ἀκούεται εις τὰ χωριά μας : «Τί λές, θὰ λιπάνω ἐγὼ τὸ χωράφι μου γιὰ νὰ λιπάνω τίς ἐλιές τοῦ ἄλλου;».

Πάντα ταῦτα ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀδυναμίαν ἐφαρμογῆς τῶν νεωτέρων καλλιεργητικῶν μεθόδων και παρακωλύουν τὴν ἐπέκτασιν τῆς μηχανικῆς καλλιεργείας με ἀποτέλεσμα τὴν μείωσιν τῆς παραγωγῆς και τὴν αὐξήσιν τοῦ κόστους αὐτῆς. Συμφώνως πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς Γεωργικῆς ἀπογραφῆς εις τὸν Ν. Χανίων τὸ ἔτος 1962 ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῶν γεωργῶν μόνον 42 ἐλκυστήρες.

Διὰ νὰ ἐξαλειφθῇ τὸ φαινόμενον τοῦτο πρέπει νὰ ληφθοῦν ἄμεσα μέτρα ἀναδαξαμοῦ. Νὰ χρηματοδοτηθοῦν δὲ ἐπαρκῶς οἱ ἀγρόται διὰ χαμηλοτόκων μακροπροθέσμων δανειῶν, διὰ τὴν ἐξαγοράν τῶν ἀγροτικῶν περιουσιῶν ὄλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὰς ἔχουν ἐγκαταλείψει και ἔχουν ἐγκατασταθῇ εις τὰς πόλεις.

Ἄτερα βασικά προβλήματα τὰ ὁποία ἀντιμετωπίζει ἡ Γεωργία τοῦ Ν. Χανίων εἶναι :

- α) Τὸ πρόβλημα τῆς πλήρους ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὕδατων δι' ἀρδεύσεις.
- β) Τὸ πρόβλημα τῆς ἀποδόσεως εις τὴν καλλιέργειαν τῶν ὑπαρχόντων χέρσων λοφωδῶν ἐκτάσεων.

- γ) Το πρόβλημα της ανάδοξωσης.
 δ) Το πρόβλημα της αναδιαρθρώσεως των καλλιεργειών.
 ε) Το πρόβλημα της εκπαιδεύσεως και κατευθύνσεως του αγροτικού δυναμικού.
 στ) Το πρόβλημα διαθέσεως των αγροτικών προϊόντων.

Η ρύθμιση των προδληκτικών τούτων θά αναμορφώσει την οικονομίαν του Ν. Χανίων, θά αυξήσει το γεωργικόν εισόδημα ολοκληρήρου του Νομού, εις ποσοστόν πλέον του 30% και θά διπλασιάσῃ τὸ εισόδημα τῶν ἀμέσως ἐνδιαφερομένων περιοχῶν. Ὁ Ν. Χανίων εἶναι προνομιοῦχος ἐναντι τῶν λοιπῶν Νομῶν τῆς Κρήτης, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς παροχῆς ὑδάτων, ὑπολογίζεται ὅτι διαθέτει μόνον ἐκ πηγῶν καὶ ποταμῶν παροχὰς τῆς τάξεως τῶν 7 κυβικῶν μέτρων ἀνὰ δευτερόλεπτον. Ἡ ποσότης δὲ αὕτη δύναται ν' ἀυξηθῆ διὰ τῆς δημιουργίας τεχνητῶν λιμνῶν καὶ δεξαμενῶν. Δυστυχῶς ὅμως ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας μεγάλα ποσότητες ὕδατος χάνονται ἀχρησιμοποίηται. Ὑπολογίζεται ὅτι πλέον τῶν 2 κυβικῶν μέτρων νερὸ ἀνὰ δευτερόλεπτον ρεεῖ ἀχρησιμοποίητον πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ἀνάγκη λοιπὸν καὶ μάλιστα ἐπιτακτικὴ διὰ τὴν οικονομικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Νομοῦ ἀποτελεῖ ἡ ἐκτέλεσις ἀπάντων τῶν ἀρδευτικῶν ἔργων, ἔστω καὶ ἐὰν ταῦτα ὑπερβαίνουσι κατὰ τι τὸ προκαθορισμένον standard cost ἀνὰ στρέμμα, διότι πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ ἰδιορρυθμίαι τοῦ χρητικοῦ ἐδάφους.

Βεβαίως σήμερον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῆ, ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ περαιτέρω αὔξησις τοῦ παρεχομένου ὕδατος, διὰ τῆς ἀλλαγῆς τῶν φυσικῶν συνθηκῶν καὶ τῆς αὔξησεως τῶν βροχοπτώσεων. Εἶναι ὅμως ἀπολύτως δυνατὴ ἡ αὔξησις τῆς ποσότητος τοῦ παρεχομένου ὕδατος, ἐφ' ὅσον αἱ ἀρμόδιαι ἀρχαὶ μὲ τὴν δοθήθειαν ἱκανῶν γεωλόγων ἐρευνήσουσι καὶ ἐκτελέσουσι τὰ κατάλληλα ἔργα, καὶ ὑποδείξουσιν διάφορα, κατάλληλα πρακτικὰ μέτρα. Καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ νέαι πηγαὶ θά παρουσιασθοῦν καὶ ἡ σημερινὴ ἀπώλεια τῶν ὑδάτων θά μειωθῆ καὶ θά ἐξαλειφθῆ. Δὲν θά ἀποτελοῦσε δὲ ἀσκοπη δαπάνη, ἐὰν ἐτοποθετεῖτο εἰς τὴν Νομαρχίαν Χανίων ἱκανὸς ὑδρολόγος μηχανικὸς, μὲ σκοπὸν νὰ μελετήσῃ τὸ ὅλον πρόβλημα τῶν ὑδάτων τοῦ Νομοῦ καὶ νὰ παράσῃ συμβουλὰς σχετικὰς μὲ τὴν ἀνεύρεσιν, συντήρησιν καὶ χρησιμοποίησιν τοῦ ὕδατος. Οὕτως θά παρεῖχε ὑπευθύνους συμβουλὰς εἰς τὰ διάφορα χωρία τοῦ Νομοῦ, σχετικὰς μὲ τὴν ἐκθάψουσιν τῶν εἰς αὐτὰ ὑπαρχόντων φρεάτων, σχετικὰς μὲ τὴν κατασκευὴν δεξαμενῶν ἀποθηκεύσεως ὕδατος, μέθοδος ἡ ὁποία ἐφηρμόζετο καὶ εἰς τοὺς Μινωικοὺς χρόνους καὶ ἐφηρμόσθη καὶ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν κατοχὴν, καὶ σχετικὰς μὲ τὴν δημιουργίαν μικρῶν ὑδραγωγείων, διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κοινοτήτων, καὶ γενικῶς θά παρεῖχε κάθε εἶδους συμβουλὴν σχετικὴν μὲ τὰ προβλήματα τοῦ ὕδατος. Θά ἔπαυε δὲ αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἀκούει κανεὶς σήμερον πολὺ συχνὰ εἰς τὰ ὄρεινά χωρία μας δταν ρωτᾷς : «Διὰ τί δὲν ἐκθαθίνεις

τὸ πηγγάδι σου, ὅποτε πιθανὸν νὰ ἔχῃς μεγαλύτεραν παροχὴν ὕδατος;» καὶ ἀπαντοῦν : «Τί λές, νὰ χάσω καὶ αὐτὸ πού ἔχω;».

IV. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀρμολίων τὰ σπουδαιότερα ἀρδευτικὰ ἔργα τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἐκτελεσθοῦν εἰς τὸν Ν. Χανίων καὶ διὰ πολλὰ τῶν ὁποίων ἔχουν γίνεαι καὶ σχετικαὶ μελέται, εἶναι τὰ κάτωθι :

- 1) Ἡ ὀλικὴ ἐκτέλεσις τοῦ Ἀρδευτικοῦ ἔργου τῆς λίμνης Κουρνᾶ.
- 2) Ἀρδευτικὸν ἔργον κοιλάδος Κερίτη καὶ πεδιάδος Κυδωνίας.
- 3) Ἀρδευτικὸν Κουντούρας.
- 4) Ἀρδευτικὸν ἔργον Ἀγιάς - Ἀγίας Μαρίνης.
- 5) Ἀρδευτικὸν ἔργον πεδιάδος Κοιλιάρη Ἀποκωρῶνου.
- 6) Ἀρδευτικὸν ἔργον Κόλπου Καστελλίου.
- 7) Ἀρδευτικὸν ἔργον Λεκάνης Ταυρωνίτου καὶ λοιπὰ μικρότερα ἔργα.

Ἐδῶ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα : Ὑπάρχουν φορεῖς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων τούτων καθόσον σήμερον παρουσιάζεται σημαντικὴ καθυστέρησις εἰς τὴν πορείαν τῶν ἐκτελουμένων ἔργων;

Τὰ αἷτια ἴσως νὰ εἶναι πολλὰ, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι. α) Ἡ μὴ κατάρτησις πλήρων τεχνικῶν μελετῶν. β) Ἡ ἔλλειψις φορέων διαθετόντων τὰ σύγχρονα μηχανήματα καὶ τὰ ἀπαραίτητα κεφάλαια. γ) Ἡ δημοπράτησις καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν διαφόρων ἔργων τμηματικῶς.

Διὰ νὰ ἐξαλειφθῇ τὸ ἄτοπον τοῦτο, τὸ ὅποιον αὐξάνει τὸ κόστος κατασκευῆς τῶν ἔργων, δεόν ἄφ' ἑνὸς μὲν νὰ γίνωνται πλήρεις τεχνικαὶ μελέται καὶ ἄφ' ἑτέρου νὰ δημοπρατοῦνται τὰ ἔργα ὀλόκληρα καὶ οὐχὶ τμηματικῶς. Τὸ τοιοῦτον ἄφ' ἑνὸς μὲν θὰ προσελκύσῃ φορεῖς καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἄφ' ἑτέρου δὲ θὰ προωθήσῃ τοὺς ἤδη ὑπάρχοντας εἰς συνεργασίας, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν εὐχερεστέραν καὶ οἰκονομικωτέραν κατασκευὴν τῶν ἔργων.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀποδόσεως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ὑπαρχόντων χέρσων λοφωδῶν ἐκτάσεων, καὶ ὑπολογίζονται αὐταὶ εἰς πλεόν τῶν 50.000 στρεμμάτων. θὰ λυθῇ διὰ τῆς ἀξήσεως τῶν πόρων τοῦ προγράμματος ὀρεινῆς οἰκονομίας διὰ τὴν κατασκευὴν ἀναβαθμίδων καὶ ἀγροτικῶν ὁδῶν. Ἡ κατασκευὴ δὲ ἀναβαθμίδων, ὄχι μόνον θὰ ἀποδώσῃ τὰ ἐδάφη ταῦτα εἰς τὴν καλλιέργειαν, ἀλλὰ καὶ ἐν συνδιασμῷ μὲ τὴν ἀναδάσωσιν θὰ σταματήσουν τὸ ξέπλυμα καὶ τὴν ἀποψίλωσιν τῆς γῆς ἀπὸ τὸ χῶμα, θὰ σταματήσῃ δὲ τὸ θλιθερὸν φαινόμενον τὸ ὅποιον παρουσιάζεται σήμερον μὲ τὰς πρώτας βροχάς. Δηλαδή οἱ ἀκρογιαλιεῖς μας νὰ κοκκινίζουσιν εἰς μεγάλην ἔκτασιν ἀπὸ τὸ αἶμα τῆς Χανιώτικης γῆς.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀναδάσωσης δὲν εἶναι τόσο ἀπλό, ὅσο ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, καὶ τοῦτο διότι δὲν πρέπει νὰ παραγνωρισθῇ ὁ ἀνθρώπινος παράγων καὶ ὁ καθιερωμένος τρόπος ζωῆς τοῦ λαοῦ. Ἐπὶ χρόνια ἡ ζωὴ πολλῶν ἀνθρώπων διαπλάσσεται ἐπάνω στὰ βουνά, ὅπου οὗτοι βόσκουσιν τὰ ποιμνία των. Οὗτοι πιστεύουσιν ὅτι ἡ ἀναδάσωσις θὰ στερήσῃ τὸν μοναδικὸν πόρον ζωῆς των, διότι δὲν θὰ δύνανται πλέον νὰ διατηρήσουν τὰ αἰγοπρόβατά τους, μὲ ἀποτέ-

λεσμο να προβαίνουν εις την εξαφάνισιν των δένδρων διὰ πυρκαϊών, θα δὲ νεαρά δένδρα γλυτώσουν ἀπὸ τὴν φωτιά δὲν θὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὰς κατσίκας.

Ἡ ἀναδάσωσις λοιπὸν πρέπει νὰ πραγματοποιηθῆ ὀθῆμα πρὸς ὀθῆμα, διὰ τῆς ταυτοχρόνου διαφωτίσεως τῶν γεωργῶν καὶ κτηνοτρόφων ἐπὶ τῶν ὠφελιμάτων αὐτῆς καὶ διὰ τῆς σταδιακῆς ἀντικαταστάσεως τῆς αἰγὸς διὰ προβάτων. ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν. Κατὰ τὸ 1948 - 1951 ἔγινε μία προσπάθεια ἀναδάσωσης μὲ ἀποτέλεσμα νὰ φυτευθοῦν εἰς ὀλόκληρον τὴν Κρήτην δένδρα καλύπτοντα μίαν ἑκτασίαν 1870 περίπου στρεμμάτων. Ἐκτοτε καὶ μέχρι τὸ 1963 τὰ φυτευθέντα διὰ δενδρουλλίων στρέμματα δὲν ὑπερβαίνουν τὰ 300.

Ἡ ἀναδιάρθρωσις τῶν καλλιεργειῶν εἰς τὸν Ν. Χανίων δέον νὰ διενεργηθῆ μόνον ὡς πρὸς ὠρισμένους τομείς. Πρέπει ἕως αὕτη νὰ προχωρήσῃ ἐπὶ τῇ βάσει ἐνδὸς προσεκτικῆς προγράμματος, τὸ ὅποσον πρέπει νὰ ἔχη ἀναλύσει καὶ ἐρευνήσῃ τὴν οἰκονομικότητα τῶν προτεινομένων ἀναδιαρθώσεων.

Πρέπει νὰ ἔχη προβλέψει διὰ τὴν μελλοντικὴν διαμόρφωσιν τῶν ἀγορῶν καὶ τὴν δημιουργηθησομένην ζήτησιν καὶ γενικῶς πρέπει νὰ διαπνέεται ἀπὸ κριτήρια παραγωγικότητος.

Βασικὸν πρόβλημα διὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Ν. Χανίων ἀποτελεῖ τὸ χαμηλὸν μορφωτικὸν ἐπίπεδον τοῦ Γεωργικῆς δυναμικοῦ. Βεβαίως τὸ μέσον μορφωτικὸν ἐπίπεδον τοῦ Χανιώτικου ἀγροτικῆς πληθυσμοῦ εἶναι ἀρκετὰ ὑψηλότερον ἄλλων ὑπαναπτύκτων χωρῶν καὶ περιοχῶν. Εἶναι ὅμως λίαν χαμηλόν, ἀπὸ ἀπόψεως τεχνικῆς καταρτίσεως, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ εἶναι ἀπολύτως δεκτικὸν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν νέων καλλιεργητικῶν συστημάτων καὶ ἐπιχειρηματικῆς πρωτοβουλίας. Διὰ τὴν ταχείαν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας ἀπαιτεῖται ὅπως οἱ ἀρχηγοὶ τῶν 22000 ἀγροτικῶν νοικοκυριῶν τοῦ Ν. Χανίων ἀποτελέσουν 22.000 αὐτοτελεῖς ἐπιχειρηματίες, οἱ ὅποιοι θὰ ἔχουν τὴν ἱκανότητα καὶ τὰς γνώσεις νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ σύγχρονα τεχνικὰ μέσα καὶ μεθόδους, καὶ νὰ προσαρμόζωσιν καὶ νὰ προσανατολίζωσιν τὰς καλλιεργείας τῶν σύμφωνα μὲ τὴν ὑπάρχουσαν ζήτησιν.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἰδρυθοῦν τὰ κατάλληλα ἀγροτικὰ σχολεῖα. Εἰς τὰ Χανιά λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1963 τὸ Κέντρον Ἐπαγγελματικῆς Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως Χανίων. Τοῦτο ὀργανώνει διάφορα σεμινάρια βραχείας διαρκείας εἰς τὰ ὅποια οἱ ἀγρότες καὶ οἱ ἀγρότισσες διδάσκονται διάφορα ἀγροτικὰ θέματα. Τὰ σεμινάρια ταῦτα πρέπει νὰ πυκνωθοῦν καὶ νὰ διαφωτιστοῦν δὲ καταλλήλως οἱ ἀγρόται περὶ τῶν ὠφελιμάτων πού θὰ ἀποκομίσουν ἀπ' αὐτὰ οὕτως ὥστε νὰ παρουσιάζεται ὀλοὲν καὶ περισσότερα προβλήματα παρακολουθήσεως ἢ ὅποια δυστυχῶς σήμερα δὲν δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ὑφίσταται.

Ἄλλο σοβαρὸν θέμα ἀποτελεῖ τὸ πρόβλημα τῆς διαθέσεως τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, ἂν καὶ δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι διὰ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἀναφ' ῥθέντων ἔργων τοῦτο θὰ καταστῆ ὀλιγώτερον δυσχερὲς καθόσον ἢ ἐκτέλεισις

των ἔργων τούτων θὰ μειώσῃ τὸ κόστος παραγωγῆς των καὶ θὰ βελτιώσῃ τὴν ποιότητά των. Πρέπει ἐπίσης νὰ διαφωτισθοῦν οἱ ἀγρότες μας νὰ προβαίνουν εἰς τυποποιήσεις τῶν προϊόντων καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς ἀπληραιωμένους μεθόδους καὶ ἀρχάς.

Δὲν θὰ ἦτο δὲ περιττὴ δαπάνη ἐὰν διὰ μέσου τῶν γεωργικῶν (συμ)σῶν ἢ καὶ διὰ τῆς συνεργασίας (Συν)σῶν καὶ ἐλευθέρου ἐμπορίου, ἐξυερευθῆ ἐμπειρογνώμων ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι γνώστης τῶν Κρητικῶν προϊόντων καὶ γνώστης ἐξωτερικῶν ἀγορῶν. Οὗτος ἐν συνεργασία μὲ τοὺς γεωργικοὺς συνεταιρισμοὺς καὶ τοὺς ἐξαγωγεῖς θὰ ἐβοηθοῦσε εἰς τὴν κατάκτησιν νέων ἀγορῶν. Θὰ ἔδιδε τὰς καταλλήλους ὁδηγίας ἐν σχέσει μὲ τὴν τυποποίησιν καὶ συσκευασίαν τῶν προϊόντων, καὶ θὰ κατηύθυνε τοὺς παραγωγοὺς εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν προϊόντων ἐκείνων πού ἀπαιτεῖ ἡ ἀγορά.

Δὲν θὰ ἀποτελοῦσε δὲ ἄσκοπη δαπάνην ἢ ἀποστολὴ ὑπὸ τῶν (Συν)σῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν νέων ἱκανῶν ἐπιστημόνων διὰ νὰ εἰδικευθοῦν εἰς τὰ θέματα ταῦτα.

Δέον ἐπίσης ὅπως ἐν συνεργασίᾳ τῶν γεωργικῶν (Συν)κῶν Ὑργανώσεων, τῶν γεωργικῶν βιομηχανιῶν κλπ. νὰ καταβληθῆ κοινὴ προσπάθεια διαφημίσεως τῶν Χανιώτικων προϊόντων καὶ διὰ τῆς συμμετοχῆς των εἰς ἐκθέσεις κλπ. νὰ καστήσουν ταῦτα παγκοίνως γνωστά. Καὶ ὅχι νὰ παρατηρεῖται τὸ θλιβερὸν φαινόμενον ἀπὸ ὄλας τὰς ἐκθέσεις καὶ διαφημιστικὰ φύλλα νὰ ἀπουσιάζουν τὰ Χανιώτικα προϊόντα.

Πρόσφατον δὲ παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ Δ. Ε. Θεσσαλονίκης ὅπου ἐνῶ ἔπρεπε εἰς ἓνα κοινὸν περίπτερον νὰ διαφημιζόταν τὰ περίφημα κρασιά μας ἐμφιαλωμένα καὶ μὴ, τὰ ἀγνά σαπούνια μας ἢ πορτοκαλάδα μας καὶ τὰ τόσα ἄλλα προϊόντα, ὅχι μόνον δὲν ἐλάμπρυνον τὴν ἐκθεσιν διὰ τῆς παρουσίας των ἀλλὰ ἀντιθέτως ἐλάμπρυνον τὴν ἔλλειψιν ἐνδιαφέροντος τῶν ἀρμοδίων διὰ τῆς ἀπουσίας των.

V. Ἡ κτηνοτροφία δυνατόν ν' ἀποτελέσῃ σπουδαῖον πλουτοπαραγωγικὸν παράγοντα διὰ τὸν Ν. Χανίων. Πρέπει δὲ ν' ἀναπτυχθοῦν καὶ ἡ ποιμνιακὴ κτηνοτροφία καὶ ἡ οἰκόσπιτος τοιαύτη. Ἡ πραγματοποιήσεις ἀρδεύσεων καὶ ἡ καλλιέργεια κτηνοτροφικῶν φυτῶν θὰ ἐπιδοθῆσιν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκοσπίτου κτηνοτροφίας.

Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ποιμνιακῆς κτηνοτροφίας ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τυγχάνει ἡ δημιουργία ὕδατοδεξαμενῶν γιὰ τὸ πότισμα τῶν ζώων, ἡ κατασκευὴ ὑποστέγων καὶ ἡ προμήθεια ζωοτροφῶν διὰ τὴν προφύλαξιν καὶ διατροφήν τῶν ζώων κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν δυσμενῶν καιρικῶν συνθηκῶν. Ἡ δημιουργία μιᾶς συγχρόνου τυροκομικῆς μονάδος τυγχάνει ἀπαραίτητος διότι οἱ περισσότεροι κτηνοτρόφοι σήμερον στεροῦνται μέσων καὶ ἐγκαταστάσεων καὶ παρασκευάζουν τὰ προϊόντα των μὲ πρωτόγονα μέσα. Ἡ δημιουργία μιᾶς ὀρ-

γανομένης ζωοαγοράς εις τήν πόλιν τών Χανίων θά εξυπηρετήση τά μέγιστα τούς κτηνοτρόφους και θά συμβάλλη εις τήν καθόλου ανάπτυξιν τής Κτηνοτροφίας.

Εις τόν Νομόν Χανίων υπολογίζεται ότι τά υπάρχοντα σήμερον αίγοπρόβατα υπερβαίνουν τις 250.000 Έκ τούτων τό 66% περίπου αποτελοῦν τά πρόβατα και τό υπόλοιπον αἱ αίγες. Έκ τών αίγοπροβάτων τούτων τό 60% περίπου αποτελεί τήν ποιμνική κτηνοτροφία και τό υπόλοιπον τήν οικόσιτον τραιτήν.

Η ἀγελαδοτροφία παρουσιάζει μεταπολεμικῶς εις τόν Ν. Χανίων μίαν σοβαράν δειλίωσιν, ἰδιαιτέρως δέ εις τάς περιοχάς Πλατανιά, Μάλεμε, Γεράνι και Ἄγυιās. Εἰς τάς περιοχάς αὐτάς ὡς και εις ἄλλας υπάρχουν προϋποθέσεις γά ἀναπτυχθῆ ἔτι περαιτέρω ἡ ἀγελαδοτροφία και ν' αὐξηθῆ τό ἀγροτικόν εἰσόδημα, καθόσον αἱ πραγματοποιηθεῖσαι και πραγματοποιούμεναι ἀρδεύσεις ἐπιτρέπουν τήν καλλιέργειαν μηδικῆς και λοιπῶν κτηνοτροφικῶν φυτῶν.

Ἄλλοις πλουτοπαραγωγικῶς παράγων ἑ ὁποῖος δέον γά τύχη προσοχῆς εἶναι ἡ μελισσοτροφία, ἡ ὁποία παράγει τό περίφημο Κρητικόν μέλι, προερχόμενον ἀπό τό ἀγρό θυμάρι και τά ἄλλα ἄνθη και φυτά τής κρητικῆς χλωρίδος. Πρέπει ὁμως γά ἐνισχυθῶν οἱ μελισσοτρόφοι διὰ μακροπροθέσμων δανειῶν, διὰ γά προβοῦν εις τήν ἀντικατάστασιν τῶν ὑπαρχουσῶν κυψελῶν διὰ τοιούτων Εὐρωπαϊκοῦ τύπου, αἱ ὁποῖαι και τάς μελίσας προστατεύουν και ἐπαυξάνου τήν ἀπόδοσιν των. Παραλλήλως δέ πρέπει γά προστατευθῆ διὰ αὐστηροῦ νόμου ἡ χλωρίς ἀπό τήν καταστροφήν και εἰδικώτερον ἐκ πυρκαϊῶν. Νά τιμωροῦνται δέ δι' αὐστηροτάτων ποινῶν οἱ προβαίνοντες εις τοιαύτας ἐγκληματικῆς ἐνεργείας αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον τήν μελισσοτροφίαν ζημιώνου ἀλλά ἐπιφέρου μωρίας ἐτέρας καταστροφάς. Ὁ ἀριθμός τῶν ὑπαρχουσῶν κυψελῶν εις τόν Ν. Χανίων υπολογίζεται εις 32.000, περίπου ἐκ τῶν ὁποίων αἱ Εὐρωπαϊκοῦ τύπου αποτελοῦν τό 32% περίπου.

VI. Ἡ βιομηχανία τοῦ Ν. Χανίων εὐρίσκεται εις νηπιώδη κατάστασιν και τοῦτο ὀφείλεται εις πολλά αἷτια τά κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι :

- 1) Ἡ ἐπικρατοῦσα τάσις τής δημιουργίας τῶν βιομηχανικῶν μονάδων εις τάς μεγάλας πόλεις.
- 2) Εἰς τήν μὴ καθιέρωσιν εισέτι τῶν Χανίων ὡς βιομηχανικῆς περιοχῆς.
- 3) Εἰς τήν μὴ εισέτι καθιέρωσιν βιομηχανικῆς ζώνης εις τά Χανιά.
- 4) Εἰς τήν ἔλλειψιν ἀρκετῆς εἰδικευμένης ἐργασίας.
- 5) Εἰς τήν ἀνυπαρξίαν ἐπαρκοῦς κινητηρίου δυνάμεως και δὴ κινητηρίου δυνάμεως προερχομένης ἐκ λευκοῦ ἄνθρακος και μὴ ἐξαρτωμένης ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.
- 6) Εἰς τήν μακράν ἀπόστασιν ἀπό τά μεγάλα καταναλωτικά κέντρα.
- 7) Εἰς τήν ἀνυπαρξίαν ἐπαρκῶν ποσοτήτων ὀργανικῶν και ἀνοργάνων

πρώτων ύλθων δυναμένων νά τροφοδοτήσουν πλήρως ανεπτυγμένας βιομηχανίας.

8) Είς τήν ἔλλειψιν ἱκανῶν ἐπιχειρηματικῶν φορέων διαθετότων τὰς ἀπαραιτήτους οἰκονομικοτεχνικὰς γνώσεις καί τὰ ἀπαραίτητα κεφάλαια, καί δυναμένων νά πρωτοτυπήσουν καί νά ἀνακαλύψουν νέους τομεῖς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος.

9) Ἡ καί εἰς ὅλην τήν Ἑλλάδα ἐπικρατοῦσα κλασσική μορφή τῆς οἰκογενειακῆς κληρονομικῆς ἐπιχειρήσεως.

Αἱ κυριώτερα βιομηχανίαι - βιοτεχνίαι τοῦ Ν. Χανίων εἶναι ἐπιχειρήσεις Γεωργικῆς τεχνολογίας, ἐξαρτιόμεναι εἰς μέγαν βαθμόν ἀπὸ τὴν πορείαν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Αἱ ἀπουδαίωτεραι βιομηχανίαι τοῦ Νομοῦ ἔχου ὡς πρώτην ὕλην τὸ ἔλαιον καί τὰ ὑπ' αὐτοῦ παραγόμενα ὑποπροϊόντα, αὐταὶ δὲ ἀποτελοῦν συμπληρώματα τῆς γεωργίας. Τὸ μέλλον τῶν τοιούτων βιομηχανιῶν ἐφ' ὅσον ἐκσυγχρονισθοῦν μηχανικῶς καί ὀργανωθοῦν ἐπὶ ὀρθολογικῶν βάσεων, δύναται νά λεχθῆ ὅτι εἶναι ἐξησφαλισμένον. Πρέπει ὅμως νά λαμβάνεται πάντοτε ὑπ' ὄψιν ἡ δυναμικότης τῆς Γεωργίας νά τροφοδοτῆ μὲ πρώτας ὕλας τὰς βιομηχανίας αὐτάς. Δύναται δὲ νά λεχθῆ ὅτι καί αἱ νῦν ὑπάρχουσαι εἶναι ὑπεραρκεταὶ μὲ ἀποτέλεσμα νά μὴν ἐργάζωνται εἰς τὸ maximum τῆς παραγωγικῆς τῶν δραστηριότητος. Ἡ ὑποαπασχόλησις αὐτῆ τῶν μηχανημάτων ἔχει ὅλας τὰς δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῆς παραγωγικότητος τῶν βιομηχανιῶν τούτων.

Εἰς τὸν Ν. Χανίων δύναται ἐπίσης νά δημιουργηθῆ καί νά καταστῆ βιώσιμος μία μεγάλη θυρσοδεφικὴ μονάς. Οἱ λόγοι οἱ συνηγοροῦντες εἰς τοῦτο εἶναι :

1) Ἡ ὑπαρξίς ἐπαρκοῦς εἰδικευμένης ἐργασίας, καθόσον σήμερον εἰς τὴν πόλιν τῶν Χανίων λειτουργοῦν 50 περίπου μικροεπιχειρήσεις θυρσοδεφίας μὲ ἱκανὴν ἐτησίαν παραγωγήν. Ἡ πλειονότης ὁμῶς τούτων ἐργάζεται ὑπὸ λίαν δυσμενεῖς συνθήκας καί μὲ ὑψηλὸν κόστος. Ἡ ἀπασχόλησις εἰς τὴν θυρσοδεφίαν δύναται νά λεχθῆ ὅτι ἀποτελεῖ παράδοσιν διὰ πολλὰς οἰκογενεῖας τῶν Χανίων, ἀποζοῦν δὲ ἐκ ταύτης ἄνω τῶν 150 οἰκογενειῶν.

2) Ἡ ὑπαρξίς σημαντικῶν ποσοτήτων ἀρνοδερμάτων καί ἐριφοδερμάτων ἐκλεκτῆς ποιότητος, ἐξαγαμένων σήμερον ἀκατεργάστων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, καθόσον αἱ ὑπάρχουσαι βιοτεχνίαι δὲν ἔχου τὴν δυνατότητα ἐπεξεργασίας τούτων.

3) Ἡ ἐπιτόπιος παραγωγή σημαντικῶν ποσοτήτων βελανιδιοῦ δυναμένου νά χρησιμεύσῃ ὡς πρώτη ὕλη. Ἡ βιομηχανικὴ αὐτῆ μονάς δεόν νά δημιουργηθῆ διὰ τῆς συγχωνεύσεως τῶν ἤδη ὑφισταμένων μικρῶν θυρσοδεφικῶν ἐπιχειρήσεων καί διὰ τῆς συμμετοχῆς ἐνὸς ἰσχυροῦ βιομηχανικοῦ ὀργανισμοῦ κρατικοῦ ἢ ἰδιωτικοῦ.

Ἡ μονὰς δὲ αὕτη δέον ὅπως ὀργανωθῆ, ὀριζοντίως καὶ καθέτως. Διότι διὰ τῆς ὀριζοντίου ὀργανώσεως τῆς θὰ ἀξιοποιήσῃ τὴν ἐγχώριον παραγωγὴν ἐρυφοδερμάτων καὶ ἀρνοδερμάτων, διὰ δὲ τῆς καθέτου ἐπεκτάσεως τῆς θ' ἀσχοληθῆ μὲ τὴν κατασκευὴν δερματίνων εἰδῶν, ἀποβαίνουσα οὕτω μίᾳ τῶν σοβαροτέρων ὀικονομικῶν μονάδων τῆς περιοχῆς ὡς πρὸς τὴν ἐργατικὴν ἀπασχόλησιν καὶ τὴν ἀξιοποίησιν ἐντοπίου παραγωγῆς.

Ἄλλος βιομηχανικὸς τομεὺς δέον νὰ τύχῃ προσοχῆς εἶναι ὁ κλάδος ἐπεξεργασίας χαρουπιῶν, ἡ μέση ἐτησίᾳ παραγωγή τῶν ὀποιῶν ὕπολογίζεται διὰ μὲν τὸν Ν. Χανίων εἰς 3500 τόννους ἐτησίως μὲ προοπτικὴν αὐξήσεως τῆς λόγῳ τῶν συνεχῶς ἐμβολιαζομένων ἀγρίων δένδρων, διὰ δὲ τὴν ὕπόλοιπον Κρήτην εἰς 20.000 τόννους, ἐτησίως.

Ἡ δημιουργία μιᾶς μονάδος πλήρους ἐπεξεργασίας τούτων θὰ εἶχε λίαν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὀικονομίας τοῦ Ν. Χανίων καθὼς καὶ ὀλοκλήρῳ τῆς Κρήτης. Σημειωτέον ὅτι ἡ πλήρης ἐπεξεργασία τοῦ χαρουπιῦ καὶ ἡ προοπτικὴ διαθέσεως αὐτοῦ εἰς ἱκανοποιητικὰς τιμὰς θὰ ὀδηγήσῃ εἰς αὐξησιν τῶν καλλιεργείων τῆς χαρουπέας, ἐπιβοηθοῦσα οὕτω τὴν ἀναδάσυσιν τῆς Κρήτης, καθόσον αὕτη φύεται καὶ εἰς τὰ ὀρεινὰ ἐδάφη.

Βιώσιμαί ἐπίσης δύναται νὰ θεωρηθοῦν καὶ αἱ δημιουργηθησόμενα βιομηχανία - βιοτεχνία αἰτίνες θὰ ἔχουν ὡς σκοπὸν τὴν ἐπεξεργασίαν ἀγροτικῶν προϊόντων, καὶ δὴ τῶν κλάδων ἐκείνων διὰ τοὺς ὀποίους ὕπάρχουν προοπτικὰ ἀναπτύξεως, ὡς π.χ. αἱ βιομηχανία γάλακτος καὶ γαλακτοκομικῶν προϊόντων, χυμῶν φρούτων, κλπ. Ἡ δημιουργία βαρεῖᾳς βιομηχανίας εἰς τὸν Ν. Χανίων δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι δὲν εἶναι βιώσιμος διὰ τὸ παρὸν, δὲν δύναται ἤμωσ ν' ἀποκλεισθῆ τοῦτο διὰ τὸ μέλλον, καθόσον ἡ τυχὸν χρησιμοποίησις τῆς ἀτομικῆς καὶ ἡλιακῆς ἐνεργείας ὡς κινητηρίου δυνάμεως δυνατόν νὰ ἐπιβάλλουν τὴν δημιουργίαν αὐτῆς.

VII. Δὲν δύναται ὅμως νὰ λεχθῆ τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς μονάδος κατασκευῆς καὶ ἐπισκευῆς πλοίων εἰς τὸν ὀρμον Σούδας. Μία τοιαύτη βιομηχανία ὀχι μόνον θὰ εἶναι βιώσιμος ἀλλὰ καὶ θ' ἀποτελέσῃ βασικὸν παρὸν διὰ τὴν ὀικονομικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ν. Χανίων.

Οἱ λόγοι ὀτινες συνηγοροῦν πρὸς τὴν ἀποψιν αὐτῆν εἶναι κυρίως οἱ κάτωθι :

- 1) Ὁ ὀρμος τῆς Σούδας παρέχει εὐρείαν ἀσφαλτῆ καὶ ὕψημενον ἔκτασιν.
- 2) Γειτνιάζει μετὰ τῆς θαλασσίας ὀδοῦ τῶν πετρελαιοφόρων τῆς Μέσης Ἀνατολῆς.
- 3) Ὑπάρχει ἀρκετὴ ἀνειδίκευτος ἐργασία, οἱ δὲ ἀπόφοιτοι τῆς Τεχνικῆς Σχολῆς «ΔΑΙΔΑΛΟΣ» δύναται πολὺ σύντομα νὰ εἰδικευθοῦν καὶ νὰ ἀποτελέσουν ἕνα ἀριστὸν εἰδικευμένον προσωπικόν.

Ἡ καταλληλότης τοῦ λιμένος τῆς Σούδας διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοιαύτης

διομηχανίας είχαν αναγνωρισθή και κατά τήν γενομένην αναγνωριστικήν έρευναν διά τήν έγκατάστασιν τής πρώτης τοιαύτης διομηχανίας, άσχετως άν τελικώς άλλοι λόγοι ύπηγόρευσαν τήν έγκατάστασιν ταύτης εις τόν Σακαραμαγκά. Προσφάτως έξεδηλώθη ένδιαφέρον ύπό ξένων οίκων διά τήν δημιουργίαν μιás τοιαύτης μονάδος.

Ή δημιουργία τής μονάδος ταύτης θά άποτελοΰσε μία σοβαράν άπασχόλησιν και θά έλυνε κατά μέγα μέρος τό πρόβλημα του πλεονάζοντος έργατικού δυναμικού των Χανίων.

Τό θέμα τής δημιουργίας μιás μονάδος παραγωγής τσιμέντου δέον όπως έρευνηθή καταλλήλως, λαμβανομένου ύπ' όψιν τής ύπάρξεως άφθόνου πρώτης ύλης, και τής γειτνιάσεώς μας μετά τής 'Αφρικανικής 'Ηπειρου. Ή 'Ηπειρος αύτη εις τήν προσπάθειάν της νά έξέλθη εκ τής ύπαναπτύξεως θά άποτελέση μία τεραστία πηγήν ζητήσεως δια παντός είδους προϊόντα.

Και τώρα έρχόμεθα εις έναν άλλον τομέαν ό όποιος παρουσιάζει σημαντικόν ένδιαφέρον και δύναται ν' άποτελέση σπουδαίον πλουτοπαραγωγικόν παράγοντα διά τήν οικονομίαν του Ν. Χανίων, τήν «χειροτεχνία».

VIII. Ή χειροτεχνία του Ν. Χανίων κατανέμεται κυρίως εις τούς έξής κλάδους :

1) Κεραμεική, 2) Ύφαντική, 3) Ξυλογλυπτική, 4) Βιοτεχνία Χανιώτικων Μαχαριών. 5) Χρυσοχοΐα, 6) Καλαθοπλεκτική, 7) Κέντημα και λοιποί κλάδοι όλιγώτερον σημαντικοί.

Εις τόν Ν. Χανίων συμφώνως πρός τά στοιχεία τής άπογραφής του 1961 ύπολογίζονται εις 1157 τά νοικοκυριά τά όποια άσχολούνται έντός του οίκου μέ τήν χειροτεχνίαν, μέ σκοπόν τήν μεταπώλησιν των προϊόντων. Ταύτα κατανέμονται ως έξής: Ήπαρχία 'Αποκορώνου 359, Κυδωνίας 494, Κισάμου 219, Σελίνου 66, Σφακιών 19. Έκ τούτων συνάγεται ότι έν αναλογία μέ τόν πληθυσμόν ή χειροτεχνία είναι περισσότερον διαδεδομένη εις τήν Ήπαρχίαν 'Αποκορώνου.

Ή Κεραμεική είναι άρκούντως άνεπτυγμένη εις τόν Ν. Χανίων τά κυριώτερα προϊόντα αύτης είναι : Στάμνες, τσουκάλια, είδη διακοσμήσεως, άπομιμήσεις αρχαίων άγγείων κλπ. (Οι άγγειοπλάσται του Νομού βελτιώνουν συνεχώς τά προϊόντα τους. Έργάζονται όμως ύπό δυσμενείς συνθήκας λόγω έλλείψεως μέσων.

Ή Ύφαντική είναι λίαν διαδεδομένη εις τόν Ν. Χανίων. Εις όλα τά χωρία του Νομού ύπάρχουν άργαλειοί οί πλείστοι των όποίων έργάζονται διά τάς ανάγκας τής οικογενείας και όλιγώτεροι διά λογαριασμόν τρίτων. Εις πόλιν των Χανίων ύπάρχουν όργανωμένα έργαστήρια ύφαντικής, ύπολογίζονται εις πλέον των 250 жі γυναίκες που άπασχολούνται μέ τήν ύφαντικήν διά λογαριασμόν τρίτων. Έκ των έργαστηρίων τούτων, ή «ΔΙΠΛΟΥΣ ΠΕΛΕΚΥΣ» διατηρεί κατάστημα πωλήσεως των προϊόντων του εις 'Αθήνας, πραγματοποιεί δέ και έξαγωγάς εις τό έξωτερικόν.

Ἡ Ξυλογλυπτική εἶναι ἐπαρκῶς ἀνεπτυγμένη εἰς τὸν Ν. Χανίων καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὰ τέμπλα ἐκκλησιῶν, καὶ εἰς τὰ ἐπιπλα κρητικῆς καὶ εὐρωπαϊκοῦ τύπου. Ὁ Ξυλογλύπτης Καρόρουλάκης ἔχει κατασκευάσει καὶ ἐξαγάγει εἰς τὴν Ἀμερικανὴν τέμπλα ἐκκλησιῶν τὰ ὅποια προεκάλεσαν ἐνδιαφέρον καὶ θαυμασμόν. Εἰς τὴν Τεχνικὴν Σχολὴν «ΔΑΙΔΑΛΟΣ» διδάσκεται ἤδη ἡ Ξυλογλυπτικὴ, πρέπει ν' ἀρχίσῃ γὰρ διδάσκεται καὶ ἡ Ξυλογλυπτικὴ, διὰ τὰ δημιουργηθῶν προϋποθέσεις ἀναπτύξεως τοῦ κλάδου τούτου ἔσποιοις παρουσιάζει σημαντικὸν ἐνδιαφέρον.

Ἐνα ἄλλο εἶδος τὸ ὅποιον εἶναι ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα τοῦ Νομοῦ εἶναι τὰ Χανιώτικα μαχαίρια. Τὸ εἶδος τοῦτο παρουσιάζει ἀρκετὸν ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς ξένους τουρίστας.

Ἡ καλαθοπλεκτικὴ εἶναι ἐπαρκῶς ἀνεπτυγμένη καλύπτουσα σήμερον τὰς ἀνάγκας τῆς τοπικῆς ζήτησεως.

Ἐξ ὧν τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ὁ κλάδος τῆς χειροτεχνίας εἶναι σημαντικῶς ἀνεπτυγμένος καὶ δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἓνα πλουτοπαραγωγικὸν παράγοντα διὰ τὸν Ν. Χανίων.

Ἀπαραίτητοι ὅμως προϋποθέσεις διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κλάδου τούτου εἶναι:

- 1) Ἡ ἐξασφάλις σταθερᾶς καὶ τυποποιημένης παραγωγῆς.
- 2) Προώθησις καὶ διεύρυνσις τῶν πωλήσεων.

Τὰ θέματα ταῦτα θὰ λυθῶν ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τῆς ἰδρύσεως συνεταιρισμοῦ παραγωγῆς χειροτεχνικῶν προϊόντων καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς δημιουργίας εἰς Χανιά μονίμου ἐκθέσεως εἰδῶν τοπικῆς χειροτεχνίας.

Ἡ Ἐπιθεσις αὕτη πλαισιουμένη μὲ ἱκανοὺς καὶ ἐμπείρους ὑπαλλήλους μὲ οἰκονομικὰς γνώσεις καὶ γνώσεις τῆς ἀγορᾶς θὰ συγκεντρώνη διὰ τὰ εἶδη τῆς τοπικῆς χειροτεχνίας καὶ θὰ παρουσιάσῃ μίαν εἰκόνα τῆς χειροτεχνικῆς παραγωγῆς τοῦ τόπου. Αὕτη θὰ βοηθῇ τοὺς παραγωγούς, διὰ μέσου τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν εἰς τὴν τυποποίησιν τῶν σχεδίων καὶ τῆς παραγωγῆς σύμφωνα μὲ τὴν ἐκάστοτε ὑπάρχουσαν ζήτησιν.

Καὶ τώρα ἄς ἐξετάσωμεν ἄλλον πλουτοπαραγωγικὸν παράγοντα τὸν ὅποιον ἄλλαι χώραι μὴ διαθέτουσαι οὔτε τὸ ἐλάχιστον τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῶν θαυμασιῶν φυσικῶν καλλονῶν ποὺ διαθέτει ἡ Ἑλλάς, ἔχουν ἀναγάγει τοῦτον εἰς μίαν τεραστίαν βιομηχανίαν μὲ σημαντικὰ ὄφελῃ. Τὸν Τουρισμόν.

Ἡ Κρήτη ὀλόκληρος, καὶ μαζί μ' αὐτὴν ὁ Νομὸς Χανίων, ἔχουν τεραστίως δυνατότητας ν' ἀποτελέσουν ἓνα σημαντικὸν τουριστικὸν κέντρον διότι διαθέτουν πολυαριθμοὺς καὶ ποικιλομόρφους τουριστικοὺς μαγνήτας. Διαθέτουν τὰ μοναδικὰ λείψανα τοῦ πρώτου ἀπὸ τοὺς τρεῖς θαυμασίους πολιτισμοὺς ποὺ ἀνέδειξε ἡ χώρα μας, τοῦ Μινωικοῦ. Εἶναι ὁ τόπος ποὺ ἐγέννησε μεγάλους ἄνδρας, ὡς ὁ Γκρέκο, ὁ Βενιζέλος, ὁ Καζαντζάκης κ.ἄ. Διαθέτουν ἰδιομόρφους φυσικὰς καλλονὰς καὶ πολυάριθμα χαρακτηριστικὰ τοπεῖα εἰς μικρὰς ἀποστάσεις ἀπὸ τὰς πόλεις. Διαθέτουν παραλίας μὲ ἐξαιρετικὰ καὶ σπάνια φυσικὰ προσόντα.

Διαθέτουν ἓνα γλυκὺν καὶ ἥπιον κλίμα. Καὶ ἔχουν τόσα λεχθῆ διὰ τὸ κλίμα τῆς Κρήτης. Ὁ Καθηγητὴς Μαρσιολόπουλος γράφει : «Τὸ κλίμα τῆς Κρήτης εἶναι πολὺ εὐνοικώτερον καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν περιφρήμων ἀκτῶν τῆς Ριβιέρας». Ὁ δὲ καθηγητὴς Μαρινάτος γράφει : «Ἡ ζωὴ εἰς τὴν Κρήτην εἶναι παντοῦ δυνατὴ, ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τὰ ὁποῖα τὸν χειμῶνα καλύπτονται κανονικῶς ἀπὸ χιόνια, μέχρι τῶν ἁμμωδῶν λωρίδων τῆς Νοτίας παραλίας, ὅπου κυριαρχεῖ κυριολεκτικῶς ὑποτροπικὸν κλίμα καὶ ὅπου διαχειμάζουν χελιδόνες. Εὐκόλως ἠμπορεῖ νὰ φαντασθῆ κανεὶς τὴν ποικιλίαν τῶν προϊόντων ἑνὸς τοιοῦτου τόπου, ὅπου μὲ ὀλίγων ὥρων ἔδοιστορίαν ἐναλλάσσεται κλίμα τροπικὸν καὶ πολικόν. Καὶ σήμερον μὲ δυσκολίαν θὰ εὐρεθῆ δεύτερος τόπος εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅπου μὲ τὴν αὐτὴν εὐκολίαν θὰ καλλιεργοῦνται σιτηρὰ καὶ σταφυλαί, ὄνος καὶ ἔσπεριδοειδῆ, ἔλαιον καὶ σταφίδες, κεράσια καὶ τομάτες, μῆλα καὶ μπανάνες, κάστανα καὶ πεπόνια.

Πράγματι, δὲν εἶναι ὑπερβολὴς αὐτὰ, ἂν σκεφθῆ κανεὶς ὅτι οἱ Νορθηγοὶ οἱ ἐργασθέντες εἰς τὰ ἔργα τοῦ ΝΑΤΟ εἰς Χανιά, ἔκανον οὐκ εἰς τὴν Ταύρην τῶν Λευκῶν Ὀρέων καὶ κατόπιον κατήρχοντο εἰς τὰ Σφακιά καὶ ἔπαιρνον τὸ θαλάσσιόν των μπάνιο, κάτω ἀπὸ ἓνα γλυκύτατον θερμὸ κλίμα. Ὁ Sahara θεωρεῖ τὸ κλίμα τῆς Κρήτης ὡς τὸ ὑγιεινότερον καὶ εὐαρεστότερον κλίμα ὅλης τῆς γῆς.

Διαθέτουν ἐπίσης μὴ κληρονομικὴ ἀρετὴ τῶν κατοίκων, τὴν φιλοξενίαν. Ἀποτελεῖ παράδοσιν εἰς τοὺς κατοίκους νὰ συμπεριφέρονται μετ' εὐγενείας εἰς τοὺς ξένους καὶ νὰ αἰσθάνονται ἱκανοποίησιν ὅταν τοὺς ἐξυπηρετοῦν. Καὶ πρέπει ἡ παράδοσις αὕτη νὰ συνεχισθῆ καὶ νὰ ἐνισχυθῆ διότι ἀποτελεῖ καὶ αὕτη ἓνα ἀπὸ πολλὰ στοιχεῖα ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἐδραιωθῆ ὁ τουρισμὸς μας. Τυχόν δὲ παρεκτροπαὶ δηλαδὴ ἄγρια ἐκμετάλλευσις ὑπὸ ὀλίγων ἀσυνειδήτων πρέπει νὰ πατάσωνται παραδειγματικῶς.

Συνάγεται λοιπὸν ὅτι ἡ Κρήτη διαθέτει τὸ Ἡράκλειον μὲ τὰ περίφημα καὶ μοναδικὰ λείψανα τοῦ θαυμασίου Μινωικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ Χανιά διὰ τὰ ὁποῖα κατ' ἐπανάληψιν ἔχει ὁμολογηθῆ ὅτι εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἓνας σωστός ἀνθρώπος.

Τὰ Χανιά παρουσιάζουν ὠραία καὶ ἀδρὰ φύσιν, μὲ βουνὰ ἐπιβλητικὰ καὶ υπερήφανα μὲ τὰ ἄντρα τῶν θεῶν τους, ἀκρογιαλιᾶς θελκτικῆς μὲ γραφικὰ τοπεῖα, καὶ ὑπερόχους φυσικὰς καλλονὰς, ὡς τὸ ξακουστὸ φαράγγι τῆς Σαμαριάς, τὸ ὄροπέδιον τοῦ Ὀμαλοῦ, τὸ ἱστορικὸν Θέρισσον μὲ τὸ ὠραῖο φαράγγι του, τὰ ἄγρια Σφακιά, τὴν θεαματικὴν περιοχὴν τῆς Ἀρχαίας Πολλυρηνίας, τὰ εὐωδιασμένα πορτοκαλοχώρια του, τίς τόσες καὶ τόσες βυζαντινὲς ἐκκλησίαι, πολλὰ καὶ ὠραία σπήλαια, τὸ ἱστορικὸν Ἀκρωτήρι μὲ τὸν ἀθάνατον νεκρὸν του καὶ τὴν θαυμασίαν θεάν, ἀληθινὸ Πανόραμα. Τίς νότιες ἀκτὲς αἱ ὁποῖαι προσφέρονται διὰ τὴν ἀνάπτυξιν χειμερινοῦ Τουρισμοῦ καὶ τόσους ἄλλους Τουριστικὸς μυχγῆτας.

ΙΧ. Διά την ανάπτυξιν όμως του Τουρισμού απαιτούνται ακόμη να γίνουν πολλά, διότι ο σημερινός τουρίστας δεν είναι τόσο ρομαντικός ώστε να τον ελκύουν μόνον η δόξα, η ομορφιά και το αρχαίον μεγαλίον ενός τόπου, αλλά απαιτεί πέρα απ' αυτά και τα αγαθά του συγχρόνου πολιτισμού δηλ. άνεση, ψυχαγωγία και ευχάριστη διαμονή.

Θά σημειώσωμεν τὰ κυριώτερα τὰ ὅποια πρέπει νὰ γίνουν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Τουρισμοῦ :

1) Πλήρης ἀνακαίνισις καὶ ἐπέκτασις τοῦ ὁδικοῦ δικτύου ὥστε τοῦτο νὰ ἱκανοποιῆ τὰς συγχρόνους κυκλοφοριακὰς ἀπαιτήσεις, καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα τὰ ὅποια παρουσιάζουν τουριστικὸν ἐνδιαφέρον.

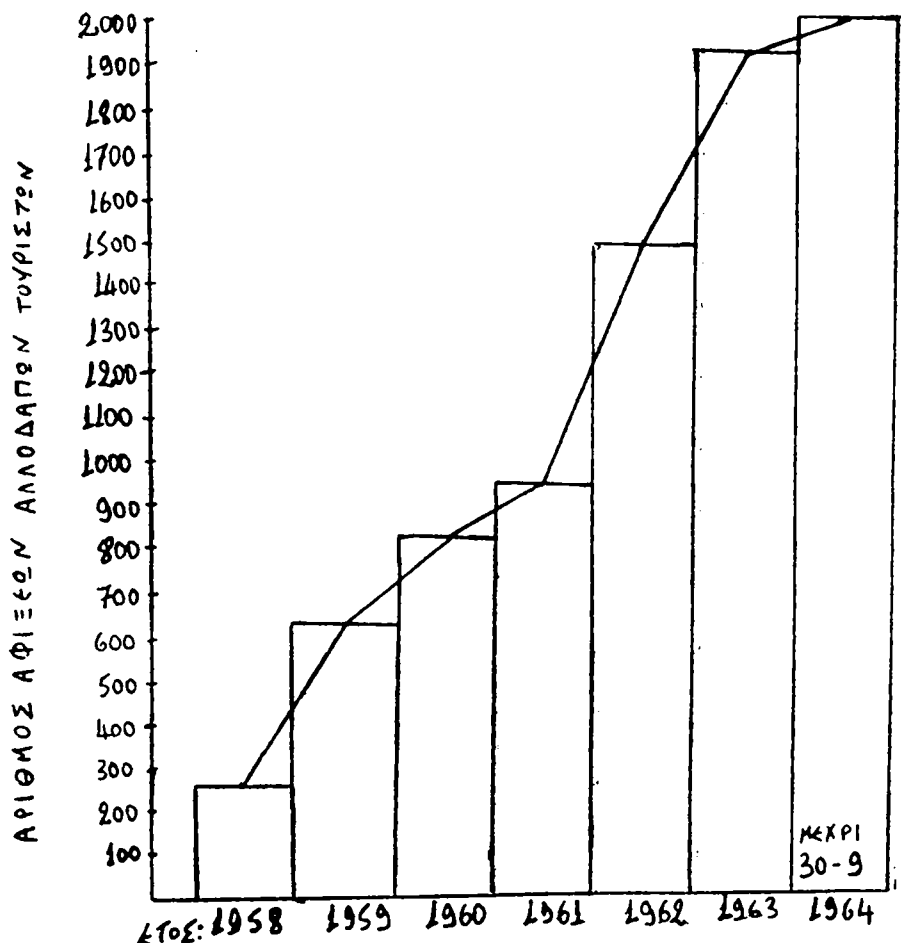
2) Κατασκευὴ νέων τουριστικῶν Ξενοδοχείων καὶ ἐκσυγχρονισμὸς τῶν ὑφισταμένων. Αἱ ὑπάρχουσαι σήμερον 400 περίπου κλῖναι εἰς Χανιά δὲν ἱκανοῦν διὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν ὑπάρχουσαν ζήτησιν με ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργοῦνται προβλήματα εἰς τοὺς τουρίστας, τὰ ὅποια τελικῶς δυσφημοῦν τὸν Τουρισμὸν μας. Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος κατὰ τὸ ὅποιον ἀναμένεται σημαντικὴ αὐξήσις τῶν τουριστῶν, τὸ πρόβλημα τοῦτο καθίσταται ἔτι ὀξύτερον καὶ δεόν ἀπὸ τώρα ν' ἀντιμετωπισθῇ διὰ νὰ μὴν ἀποθῇ ζημιογόνον διὰ τὸν τουρισμὸν μας.

Πρέπει ἐπίσης νὰ διαφωτισθοῦν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι διαθέτουν σύγχρονα ἐπιπλωμένα δωμάτια νὰ δηλώσουν ταῦτα εἰς τὰ ἀρμόδια Τουριστικὰ Γραφεῖα, καὶ νὰ εἶναι βέβαιοι ὅτι ἐκτὸς τῶν ἰδίων οικονομικῶν ὠφελημάτων θά προσφέρουν καὶ μίαν ἐλαχίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὸν τουρισμὸν τοῦ τόπου μας.

Ἐὰν ἀναλύσῃ κανεὶς τὰ ὑπάρχοντα στατιστικὰ στοιχεῖα σχετικῶς με τὰς ἀφίξεις ἀλλοδαπῶν τουριστῶν, παρατηρεῖ ὅτι ἡ κλίμαξ τῆς κινήσεως ἀλλοδαπῶν τουριστῶν σημειώνει μίαν σχεδὸν κατακόρυφον αὐξήσιν.

Τὰ στοιχεῖα δὲ ταῦτα ὡς ἀπόλυτοι ἀριθμοὶ ἴσως νὰ μὴν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν πραγματικότητα, διότι εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ ἀφίξεις ἀλλοδαπῶν τουριστῶν εἶναι περισσότερες, καὶ εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι εἴτε δὲν κατακλύζουσι εἰς Ξενοδοχεῖα, εἴτε δὲν καταγράφονται ὑπὸ τῶν Ξενοδοχείων. Ὡς συγκριτικὰ ἂμως στοιχεῖα εἶναι ἀπολύτως ἀκριθῆ διότι μᾶς δεικνύουν τὴν κατακόρυφον ἄνοδον τοῦ τουριστικοῦ ρεύματος τὸ ὅποιον πρέπει νὰ μᾶς ἀρπυνίσῃ γιὰ νὰ μὴν βρεθοῦμε πρὸ ἀδιεξόδου με ἀπροβλέπτους συνεπειὰς διὰ τὸν τουρισμὸν μας καὶ τὴν οικονομικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου μας.

3) Ἐνα ἄλλο θέμα τὸ ὅποιον δεόν νὰ τύχῃ ἰδιαίτερας προσοχῆς, εἶναι ἡ δημιουργία εἰς ὅλους τουριστικῆς συνειδήσεως. Διότι δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐνυπάρχουσα ἔμφυτος τάσις διὰ φιλοξενίαν, ἀλλὰ ἀπαιτεῖται καὶ ἡ δημιουργία τουριστικῆς συνειδήσεως καὶ ἰδιαιτέρως εἰς ὅλους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔρχονται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν με τοὺς τουρίστας. Τὸ τοιοῦτον θά πραγματοποιηθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς δημιουργίας Σχολῆς Τουριστικῶν ἐπαγγελμάτων καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ μιᾶς εὐρείας διαφωτίσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ Τύπος, τὸ Σχολεῖον, ἡ Ἐκκλησία, τὰ

Σωματεία, αι άρμόδιαι ύπηρεσίαι κ.λ.π., πρέπει ν' αναλάβουν έκστρατείαν διά νά διαφωτίσουν τούς κατοίκους περί τής σημασίας του τουρισμού. Πρέπει νά καταλάβη και ο πλέον άμόρφωτος Χανιώτης, ότι δέν πρέπει νά φιλοξενησώμεν κάποιον νά τον περιποιηθώμεν και κατόπιν νά τον έκμεταλλευθώμε παντοιοτρόπως, αλλά και ότι πρέπει νά του φερθώμε σύμφωνα μέ τούς νόμους και τούς κανόνας δικαίου.

4) Έτερον πρόβλημα διά τήν ανάπτυξιν του τουρισμού άποτελεί ή άξιοποίηση των τόσων θελκτικών άκτών μας. Άποτελεί έγκλημα ή έγκατάλειψις τούτων, και δέν άρκει μόνο ή έγκατάλειψις αλλά τά τελευταία χρόνια παρατηρείται και μία τάσις μόλύνσεως αύτων παντοιοτρόπως.

Άποτελεί δέ άμέλειαν του Δήμου τó ότι δέν ήδυνήθη μέχρι σήμερα νά άξιοποίησθ έστω και μίαν από τάς τόσας θαυμασίας παραλίας μας, διά τής:

δημιουργίας μιᾶς Δημοτικῆς πλάζ, κατὰ τὰ πρότυπα τῶσων ἄλλων ἐπαρχιακῶν πόλεων. Ἡ δημιουργία ταύτης ἐκτὸς τῆς τουριστικῆς τῆς σημασίας θὰ ἀποτελοῦσε καὶ μία πηγὴν ἐσόδων διὰ τὸ ταμεῖον τοῦ Δήμου. Καὶ εἶναι θλιβερὸν νὰ λεγόμεθα παραλιακὴ πόλις, νὰ ἔχωμεν τόσα ὠραία παραλία καὶ νὰ τὰς ἔχωμεν ἐγκαταλελειμένας.

5) Ἐτερον πρόβλημα εἶναι ἡ ἀξιοποίηση τῆς παλαιᾶς πόλεως καὶ δὴ τῆς περιοχῆς τοῦ ἐνετικῆς λιμένος, τῆς ἀποκαλουμένης Βενετίας τῆς Ἀνατολῆς. Πράγματι ἡ περιοχὴ αὕτη παρουσιάζει τεράστιον ἐνδιαφέρον.

6) Τὸ παράγγι τῆς Σαμαριάς παρουσιάζει τεράστιον τουριστικὸν ἐνδιαφέρον, ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν ἐπισκεπτῶν του αὐξάνει ἀπὸ ἐτὸς εἰς ἐτος. Ἡ πραγματοποιημένη ἀνακατασκευὴ τῆς ὁδοῦ μέχρι Συλόσκαλον διὰ τὴν ὅποιαν ὑπολογίζεται δαπάνη 8,5 ἑκατομ. δραχμῶν περίπου ἢ κατασκευὴ τοῦ Τουριστικοῦ Περιπτέρου εἰς Συλόσκαλον, ἡ λειτουργία τοῦ ὁποῦ ἀρχίζει λίαν προσεχῶς, καὶ ἡ θελτίωσις τῆς βατότητος ἐντὸς τοῦ παραγγιοῦ, εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ συμβάλουν ὥστε ν' αὐξηθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκεπτῶν του.

Προϋπθέσεις διὰ τὴν περαιτέρω αὐξήσιν τῆς τουριστικῆς κινήσεως εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἀποτελεῖ :

X. «Ἡ ἐξασφάλισις μέσου μεταφορᾶς ἀπὸ Ἀγία Ροῦμέλη εἰς Σφακιά ἢ Παλαιόχωρα». Διότι σήμερον οἱ ἐπισκέπται εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ προσυνενοοῦνται μετὰ τῶν ἐκ Σφακίων ἢ Παλαιόχωρας ἰδιοκτητῶν βενζινοπλοίων διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν μεταφορὰν τῶν ἀπὸ Ἀγία Ροῦμέλη εἰς Σφακιά ἢ Παλαιόχωρα. Τὸ γεγονός τοῦτο παρεμποδίζει τὴν πραγματοποίησιν ἐπισκέψεων μικρῶν ὁμάδων ἢ μεμονωμένων ἀτόμων. Ἐφ' ὅσον σήμερον δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ δρομολόγησις μικροῦ πλοιαρίου εἰς τὴν διαδρομὴν αὐτὴν, τὸ βασικὸν τοῦτο πρόβλημα δυνατὸν νὰ λυθῇ, διὰ τῆς ἐπιδοτήσεως ἐνὸς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἰδιοκτητῶν βενζινοπλοίων διὰ νὰ προδῇ οὗτος εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνὸς μικροῦ πλοιαρίου χωρητικότητος μέχρι 150 ἀτόμων. Ὁ ἀγοραστὴς διὰ συμβάσεως θὰ ὑποχρεοῦται νὰ ἐκτελῇ κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον 3 - 4 δρομολόγια ἑβδομαδιαίως ἀπὸ Σφακιά—Ἀγία Ροῦμέλη—Παλαιόχωρα ἢ καὶ τἀνάπαλιν, ἐναντι μικροῦ κεκαυνοσιμένου εἰσιτηρίου, θὰ ἐκτελῇ δὲ καὶ τὴν ἀγονον γραμμὴν Γαύδου—Σφακίων, ὡς καὶ τὴν ταχυδρομικὴν τοιαύτην Ἀγίας Ροῦμέλης κλπ. χωρίων. Κατὰ τὰς λοιπὰς ἡμέρας καὶ ὥρας θὰ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ τοῦτο διὰ φάρμακα ἢ ἄλλας ἐργασίας. Ἡ λύσις αὕτη νομίζω ὅτι θὰ συμβάλῃ οὐσιωδῶς εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς τουριστικῆς κινήσεως τῆς φάραγγος, ἢ δὲ ἀπαιτηθησαμένη δαπάνη θὰ εἶναι πολὺ μικρὴ ἐναντι τῶν τῶσων ἄλλων δαπανῶν αἱ ὁποῖαι διατίθενται διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν.

7) Ἡ δημιουργία τουριστικῶν περιπτέρων. Ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ προδῇ εἰς ἀνασκαφάς, διότι ἡ τυχὸν ἀνεύρεσις τῆς ἀρχαίας Κυδωνίας θὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ τουριστικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ νομοῦ μας. Ἡ εὐρεία διαφήμισις καὶ τόσα ἄλλα ἀποτελοῦν βασικά προβλήματα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ μελετηθῶν καὶ νὰ πραγματοποιηθῶν.

Και τώρα ας ελθωμεν εις την πόλιν των Χανίων, η οποία κατ' επανάληψιν έχει χαρακτηρισθῆ «ἡ κηπούπολις τῆς Ἑλλάδος», πράγματι σχεδόν ὅλα τὰ σπίτια στολιζονται ἀπὸ ὠραιότατους κήπους. Ὁ Β' ἀγωγὸς πρέπει νὰ γίνῃ γρήγορα πραγματικότης διὰ νὰ ὑπάρχῃ ῥοὴ εὐθυνοῦ ὕδατος τὸ ὅποιον θὰ δηγηθῆ εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν ἀνθρώπων.

Παραλλήλως ὁ Δήμος Χανίων πρέπει νὰ ἐνισχύσῃ τὴν προσπάθειαν ταύτην παντοιοτρόπως, νὰ καθιερώσῃ δὲ ἐτήσια βραβεῖα διὰ τοὺς καλύτερους κήπους καὶ ὠραιότερας γυρλάντας, εἰδικῆ δὲ ἐπιτροπῆ νὰ βραβεύῃ ταῦτα. Σὺν τῷ χρόνῳ τὰ Χανιά θὰ ἀποκτήσουν τὸν τουριστικὸν χαρακτηρισμὸν «Χανιά—ἡ πόλις τῶν λουλουδιῶν». Ἐπιπροσθέτως πρέπει νὰ προβῆ εἰς ἐξωραϊσμὸν τοῦ Δημοτικοῦ Κήπου καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν νέου πρασίνου ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν.

Ἡ δημιουργία νέων σφαγείων καὶ ἡ ἀπομακρυνσίς των ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ βρίσκονται σήμερον πρέπει νὰ συντελεσθῆ τάχιστα, οὕτως ὥστε νὰ σταματήσῃ ἡ ρύπανσις τῆς ὠραίας παραλίας τὴν ὁποίαν σήμερον καταλαμβάνουν καὶ ἡ ὁποία καταλλήλως ἀξιοποιουμένη θὰ εἶναι ὠραιότατη.

Τὰ λεγόμενα Χάνια δέον ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀμέσως. Δὲν νοεῖται νὰ εὑρισκωνται εἰς τὸ Κέντρον τῆς πόλεως ἐστὶν μολύνσεως καὶ δυσωδίας, ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ὑγίαν τῶν μαθητῶν τῆς τεχνικῆς Σχολῆς «ΔΑΙΔΑΛΟΣ» ἴσως συντρέχει λόγος ἀπομακρυνσεῶς των. Ἡ δημιουργία των εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἔγινε εἰς μίαν ἐποχὴν ὅπου ἡ περιοχὴ αὕτη ἦτο ἀγροκτήματα, σήμερον ὅμως ἡ περιοχὴ αὕτη ἀποτελεῖ κέντρον τῆς πόλεως. Ἡ παραμονὴ των ἐκεῖ δὲν δικαιολογεῖται κατ' ἐλάχιστον. Δὲν δικαιολογεῖται ἐπίσης 60 μέτρα ἀπὸ τὸ Δημοτικὸν μας Μέγαρον νὰ εὑρισκωνται τὰ Χάνια.

Ἡ ὑπηρεσία Καθαριότητος τοῦ Δήμου πρέπει νὰ ἐνισχυθῆ, διὰ νὰ προσβῆναι εἰς τὸν ἄριστον καθαρισμὸν τῆς πόλεως.

Ἡ παλαιὰ πόλις καὶ ἰδιαίτερος ἡ περιοχὴ τοῦ παλαιοῦ ἐνετικοῦ λιμένος πρέπει νὰ ἀξιοποιηθῆ. Τὰ γύρωθεν τοῦ λιμένος εὑρισκόμενα κατεστραμμένα κτίρια δέον ν' ἀνοικοδομηθοῦν σύμφωνα μὲ τὸν παλαιὸν ρυθμὸν, ἅπαντα δὲ πρέπει νὰ βαφοῦν καὶ νὰ καλλωπισθοῦν.

Ἡ δημιουργία λιμένος θὰ αὐξήσῃ τὴν ἐμπορευματικὴν καὶ τουριστικὴν κίνησιν καὶ θὰ ἐπιβοηθήσῃ τὴν ἀξιοποίησιν τῆς παλαιᾶς πόλεως.

Τέλος βασικοὶ παράγοντες διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ὄλων τῶν προναφερθέντων, ἀποτελοῦν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ὑπαρξίς χρηστῆς διοικήσεως καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ τελεία ὀργάνωσις καὶ ἡ ἐπ' ἀνδρωσις ὄλων τῶν ὑπηρεσιῶν, διὰ καταλλήλου ἱκανοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὅποιον ὀφείλει καὶ πρέπει νὰ ἔχῃ στεγνὴν ἐπαφὴν μὲ τὸν λαὸν διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ γνωρίσῃ νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ ἐπιλύσῃ τὰ προβλήματατά του.

Ἄπαντα τὰ μέλη τοῦ Συνδέσμου μας προσφέρονται καὶ θὰ εἶναι εὐτυχῆ εἴν ἕκαστος ἐκ τῆς θέσεώς του προσφέρει ἐλαχίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς πατρίδος μας.